

**ОГЛЯДОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

**Частина 2. Спеціальні закони,
що регулюють окремі сфери медичної діяльності**

ОГЛЯДОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Частина 2. Спеціальні закони,
що регулюють окремі сфери медичної діяльності

Методичні вказівки
для здобувачів вищої освіти за спеціальностями
«Стоматологія», «Медицина», «Педіатрія»,
«Клінічна психологія», «Медсестринство»,
«Технології медичної діагностики та лікування»,
«Громадське здоров'я» другого (магістерського) рівня освіти
та «Терапія та реабілітація» першого (бакалаврського)
та другого (магістерського) рівнів освіти

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 2 від 26.02.2026.

Оглядова характеристика національного законодавства України у сфері охорони здоров'я. Частина 2. Спеціальні закони, що регулюють окремі сфери медичної діяльності: метод. вказ. для здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Стоматологія», «Медицина», «Педіатрія», «Клінічна психологія», «Медсестринство», «Технології медичної діагностики та лікування», «Громадське здоров'я» другого (магістерського) рівня вищої освіти та «Терапія та реабілітація» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань «Охорона здоров'я» / упоряд. О. І. Кривенко, В. В. Хижняк, А. Ю. Стащак, В. В. Капустник. Харків : ХНМУ, 2026. 56 с.

Упорядники О. І. Кривенко
 В. В. Хижняк
 А. Ю. Стащак
 В. В. Капустник

ЗМІСТ

Вступ	4
Спеціальні закони у галузі охорони здоров'я України, що регулюють окремі сфери медичної діяльності	7
Характеристика спеціальних медичних законів	11
1. Закони щодо окремих видів медичної допомоги (на прикладі Законів України «Про психіатричну допомогу», «Про екстрену медичну допомогу», «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», «Про систему громадського здоров'я», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»)	11
2. Закони у сфері інфекційної безпеки (на прикладі Законів України «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», «Про систему громадського здоров'я», «Про подолання туберкульозу в Україні»)	22
3. Донорство та біотехнології (на прикладі Законів України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові», «Про донорство анатомічних матеріалів людини», «Про основні засади забезпечення біобезпеки та біозахисту»)	28
4. Фармацевтичне та спеціалізоване законодавство (Закони України «Про лікарські засоби», «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»)	33
5. Супутні закони (Закони України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», «Про судову експертизу», «Про правовий режим воєнного стану», «Про освіту», «Про вищу освіту»)	40
Контрольні питання до розділів	52

ВСТУП

Національне законодавство України у сфері охорони здоров'я є складною багаторівневою системою, яка поєднує загальні норми конституційного та міжнародного права з деталізованими положеннями спеціальних законів, міжгалузевих кодексів та підзаконних нормативно-правових актів. Така структура забезпечує не лише формальне закріплення права громадян на охорону здоров'я, а й практичний механізм реалізації цього права в щоденній діяльності закладів охорони здоров'я, медичних працівників і державних органів. Правове регулювання медичної

діяльності деталізується через *спеціальні закони у галузі охорони здоров'я, інші галузеві кодекси та закони України та підзаконні нормативно-правові акти.*

Значення спеціальних законів. Спеціальні закони є основним інструментом формування правового середовища у конкретних сферах медичної діяльності. Вони визначають порядок надання певних видів медичної допомоги, встановлюють вимоги до медичного персоналу та гарантії захисту прав пацієнтів. Наприклад, закони у сфері трансплантації, психіатричної допомоги чи боротьби з інфекційними захворюваннями створюють правові умови для впровадження високотехнологічних методів лікування та одночасно формують механізми захисту особливо вразливих категорій населення.

Роль інших галузевих кодексів. Медична діяльність нерозривно пов'язана з нормами інших сфер права, тому важливу роль відіграють положення Цивільного кодексу, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу законів про працю України, Кримінального, Кримінального процесуального, Кримінально-виконавчого, Сімейного, Господарського, Податкового та інших кодексів. Вони регулюють правовідносини, що виникають у зв'язку з наданням медичної допомоги, відшкодуванням шкоди здоров'ю, охороною медичної таємниці, трудовими гарантіями медиків. Завдяки цьому правове поле охорони здоров'я в Україні інтегрується у широкий правовий простір, що забезпечує узгодженість та єдність правової системи.

Підзаконні нормативно-правові акти. Законодавчі положення отримують реальне втілення через підзаконні акти, насамперед постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства охорони здоров'я. Вони визначають порядок реалізації правових норм, затверджують стандарти медичної допомоги, ліцензійні умови, протоколи лікування, форми облікової документації. Така детальна реалізація дозволяє оперативно реагувати на нові виклики у сфері охорони здоров'я, забезпечуючи актуальність та ефективність державної політики.

**Порівняльна таблиця рівнів правового регулювання
у сфері охорони здоров'я України**

Рівень регулювання	Зміст та роль	Приклади нормативно-правових актів	Практичне значення
Спеціальні закони у галузі охорони здоров'я	Встановлюють правові основи для окремих сфер медичної діяльності; деталізують права пацієнтів і обов'язки медпрацівників; регулюють вузькі напрями (психіатрія, трансплантологія, донорство, інфекційний контроль тощо)	Закони України «Про психіатричну допомогу», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», «Про систему громадського здоров'я» тощо	Використовуються лікарями та адміністраціями закладів охорони здоров'я як базові нормативні орієнтири у щоденній діяльності; безпосередньо впливають на права та обов'язки громадян у медичній сфері
Інші галузеві кодекси України	Містять норми загального характеру, що застосовуються у сфері охорони здоров'я; регулюють цивільні, кримінальні, трудові, сімейні, податкові та інші відносини, пов'язані з медициною	Цивільний кодекс України (відшкодування шкоди здоров'ю); Кримінальний кодекс України (примусове лікування, примусові заходи медичного характеру, злочини проти життя та здоров'я, незаконна лікувальна діяльність); Сімейний кодекс України (штучне запліднення, сурогатне материнство); Кодекс законів про працю (режим праці лікарів); Податковий кодекс (оподаткування медпослуг) тощо	Використовуються юристами, суддями, прокурорами, слідчими для врегулювання конфліктних ситуацій; створюють «правове тло» для роботи всієї медичної галузі
Підзаконні нормативно-правові акти	Конкретизують та деталізують норми законів; регламентують процедури, протоколи, стандарти, порядок надання послуг; видаються МОЗ, КМУ та іншими центральними органами влади	Постанови КМУ «Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2025 році»; Накази МОЗ «Про затвердження стандартів надання медичної допомоги», «Про затвердження порядку ведення медичної документації»; клінічні протоколи тощо	Є інструкціями «тут і зараз» для медиків; визначають, як саме реалізуються права пацієнтів і норми закону в щоденній практиці; слугують основою для перевірок та контролю

Ієрархічна структура правового регулювання. Важливо підкреслити, що система нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я функціонує за принципом ієрархії: від загальних норм Конституції України та міжнародних договорів – до спеціальних законів, міжгалузевих кодексів і підзаконних актів. Це дозволяє забезпечувати баланс між стабільністю базових гарантій та гнучкістю у практичному застосуванні.

Таким чином, система національного законодавства у сфері охорони здоров'я функціонує як ієрархічна структура: від загальних конституційних гарантій – до спеціалізованих законів, міжгалузевих кодексів і деталізованих підзаконних актів. Вивчення перерахованих нормативно-правових актів є необхідною передумовою для формування цілісного розуміння правового регулювання медичної діяльності. Для здобувачів освіти та практикуючих фахівців у галузі охорони здоров'я знання цієї структури є ключем до розуміння того, як працює механізм захисту прав пацієнтів та організації медичної допомоги в Україні, а системний підхід до цього питання дозволяє не лише орієнтуватися у законодавчому масиві, але й ефективно застосовувати його у конкретних юридичних і медичних ситуаціях.

Методичні матеріали розроблені кафедрою судової медицини, медичного правознавства ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса Харківського національного медичного університету спільно з кафедрою правового регулювання економіки Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця для здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Стоматологія», «Медицина», «Педіатрія», «Медична психологія», «Медсестринство», «Технології медичної діагностики та лікування», «Громадське здоров'я» другого (магістерського) рівня вищої освіти та «Терапія та реабілітація» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань «Охорона здоров'я» задля використання при вивченні освітніх компонентів «Основи правознавства», «Медичне правознавство», «Медичне право», «Медичне право за професійним спрямуванням», «Правові аспекти медичної діяльності», «Правознавство та медичне законодавство», «Судово-медичні аспекти лікарської діяльності», «Законодавче забезпечення медичної діяльності», «Антикорупція та доброчесність», «Міжнародне гуманітарне право».

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАКОНИ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ОКРЕМІ СФЕРИ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. Окрім базового Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», у національній правовій системі сформовано низку спеціальних законів, які регламентують окремі напрями медичної діяльності. Вони деталізують і конкретизують загальні принципи охорони здоров'я, визначають порядок надання окремих видів медичної допомоги, гарантії прав пацієнтів та професійні обов'язки медичних працівників. Такі закони мають цільовий характер і застосовуються у специфічних сферах, що потребують окремого правового регулювання. Отже, спеціальні медичні закони України – це нормативно-правові акти, що регулюють специфічні аспекти надання медичної допомоги, діяльності медичних установ, прав і обов'язків медичних працівників та пацієнтів. Вони деталізують положення загального медичного законодавства та мають пріоритет у відповідних сферах. Їхня роль посилюється в умовах реформ, розвитку біомедичних технологій і викликів, пов'язаних із безпекою, епідеміями, воєнними діями.

Правовий статус. Спеціальні закони у сфері охорони здоров'я належать до законів України, які мають однакову юридичну силу із загальними законами та приймаються Верховною Радою України. Вони розвивають положення Конституції України, «Основ законодавства України про охорону здоров'я», а також конкретизують норми міжнародних договорів, ратифікованих Україною.

Мета. Метою ухвалення спеціальних законів є наступне:

- врегулювання суспільних відносин у специфічних галузях медичної практики (наприклад, психіатрія, трансплантологія, донорство крові, протидія інфекційним хворобам);
- забезпечення реалізації права людини на охорону здоров'я у чутливих сферах;
- встановлення стандартів та механізмів надання медичної допомоги;
- визначення гарантій і обмежень у контексті прав людини та інтересів суспільства.

Зазвичай спеціальні закони у сфері охорони здоров'я мають таку **структуру та ознаки**.

Структура:

- преамбула (визначає мету та підстави прийняття);
- загальні положення (визначення термінів, коло суб'єктів правовідносин);
- розділи, що регламентують права пацієнтів і обов'язки медичних працівників;
- розділи щодо організації надання певного виду медичної допомоги;
- положення про державний контроль, фінансування, відповідальність;
- прикінцеві та перехідні положення.

Ознаки:

- спрямованість на конкретну сферу охорони здоров'я;
- наявність процедурних норм (госпіталізація, трансплантація, донорство тощо);
- деталізація прав і обов'язків пацієнтів у специфічних ситуаціях;
- регулювання професійної відповідальності медиків;
- врахування біоетичних та міжнародно-правових стандартів;
- орієнтація на міжгалузеву взаємодію та сучасні виклики.

Основні положення. Ключові аспекти спеціальних законів у галузі охорони здоров'я:

- конкретизація прав і обов'язків пацієнтів у визначеній сфері;
- визначення спеціальних гарантій та обмежень (наприклад, примусове лікування у психіатрії, умови та процедура трансплантації органів);
- закріплення професійних стандартів та етичних норм для медичних працівників;
- регулювання питань безпеки (біологічної, епідемічної, санітарної);
- взаємодія органів державної влади та закладів охорони здоров'я у відповідній сфері.

Класифікація спеціальних медичних законів:

1. Закони щодо окремих видів медичної допомоги (*Закони України «Про психіатричну допомогу», «Про екстрену медичну допомогу», «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», «Про систему громадського здоров'я», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» тощо*).

2. Закони у сфері інфекційної безпеки (*Закони України «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», «Про систему громадського здоров'я», «Про подолання туберкульозу в Україні»*).

3. Донорство та біотехнології (*Закони України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові», «Про донорство анатомічних матеріалів людини», «Про основні засади забезпечення біобезпеки та біозахисту»*).

Спеціальні закони у галузі охорони здоров'я України

I. Закони щодо окремих видів медичної допомоги

II. Закони у сфері інфекційної безпеки

III. Донорство та біотехнології

IV. Фармацевтичне та спеціалізоване законодавство

V. Супутні медичні закони

4. Фармацевтичне та спеціалізоване законодавство (*Закони України «Про лікарські засоби», «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»*).

5. Супутні закони (*Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Закон України «Про освіту» / «Про вищу освіту»*).

Випадки застосування норм спеціальних законів у юридичній практиці

1. Закон України «Про психіатричну допомогу». *Практика:* судові справи щодо примусової госпіталізації пацієнтів без їх згоди. *Ключове значення:* суди аналізують правомірність дій лікарів при обмеженні особистої свободи людини, зокрема вимоги щодо висновків комісії лікарів та повідомлення родичів.

2. Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині». *Практика:* справи щодо порушення принципу добровільності та безоплатності донорства. *Ключове значення:* формування судової практики щодо заборони комерціалізації трансплантації, а також контролю за діяльністю трансплант-координаторів.

3. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб». *Практика:* справи про відсторонення від роботи працівників, які відмовляються від обов'язкових щеплень. *Ключове значення:* Верховний Суд неодноразово підтверджував, що баланс між правом на працю та правом на безпеку здоров'я суспільства вирішується на користь колективної безпеки.

4. Закон України «Про подолання туберкульозу в Україні». *Практика:* питання примусового лікування осіб із відкритою формою туберкульозу. *Ключове значення:* судова практика визнає пріоритет суспільних інтересів, але вимагає чіткого дотримання процедурних гарантій прав пацієнтів.

5. Закон України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові». *Практика:* суперечки щодо відмови у допуску донорів через стан здоров'я або дискримінаційні ознаки. *Ключове значення:* суди перевіряють обґрунтованість рішень медичних установ, виходячи з вимог до безпеки донорства.

6. Фармацевтичне законодавство (ліцензування, обіг лікарських засобів). *Практика:* численні справи щодо анулювання ліцензій аптек або притягнення до відповідальності за продаж лікарських засобів без рецепта. *Ключове значення:* забезпечення контролю за якістю та законністю обігу лікарських засобів.

Спеціальні закони у сфері охорони здоров'я України мають надзвичайно важливе практичне значення, оскільки регулюють не лише загальні відносини у галузі медицини, а й специфічні сфери, пов'язані з підвищеними етичними, соціальними та правовими ризиками.

Їх застосування в юридичній практиці демонструє наступне:

- **необхідність балансу** між правами окремої людини та інтересами суспільства (щеплення, інфекційна безпека);
- **провідну роль судів** у забезпеченні дотримання процедурних гарантій при обмеженні прав (примусове лікування, психіатрична допомога);
- **посилення контролю** за діяльністю медичних закладів, фармацевтичного бізнесу та системи донорства;
- **адаптацію національних норм до міжнародних стандартів**, зокрема рекомендацій ВООЗ та Ради Європи.

Отже, спеціальні закони у сфері охорони здоров'я формують комплексну правову базу, яка дозволяє не лише забезпечувати права громадян у специфічних галузях медицини, але й узгоджувати національне законодавство з міжнародними стандартами. Спеціальні закони є не лише інструментом регулювання медичної діяльності, але й важливим механізмом захисту прав людини в галузі охорони здоров'я. Їхня актуальність постійно зростає, оскільки розвиток медичної науки й поява нових викликів (пандемії, біотехнології, етичні дилеми трансплантації) потребують гнучкого й водночас правового підходу до організації системи охорони здоров'я в Україні.

ХАРАКТЕРИСТИКА СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКОНІВ

1. Закони щодо окремих видів медичної допомоги

Система охорони здоров'я України базується на комплексі нормативно-правових актів, які регулюють окремі аспекти надання медичної допомоги, спрямованих на забезпечення прав громадян на здоров'я, доступність медичних послуг та захист їхніх інтересів. У сучасних умовах, з урахуванням викликів, спричинених воєнними діями, пандеміями та реформами, закони, що регулюють екстрену медичну допомогу, психіатричну допомогу, реабілітацію, громадське здоров'я, трансплантацію анатомічних матеріалів тощо, відіграють ключову роль. Ці акти не лише визначають організаційні засади, але й забезпечують баланс між правами пацієнтів, етичними стандартами та суспільними потребами. Огляд цих законів дозволяє оцінити їх значення для функціонування системи охорони здоров'я, їхній вплив на юридичну практику та перспективи вдосконалення. Розглянемо цей розділ більш детально на прикладі законів «Про психіатричну допомогу», «Про екстрену медичну допомогу», «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», «Про систему громадського здоров'я», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині».

Закон України «Про екстрену медичну допомогу»

(документ 5081-VI, чинний, поточна редакція від 01.01.2024)

Вступна частина. Закон України «Про екстрену медичну допомогу» є ключовим нормативно-правовим актом, що регулює надання невідкладної медичної допомоги в Україні. У сучасних умовах, коли надзвичайні ситуації, травми та гострі стани становлять значну загрозу для життя та здоров'я громадян, цей закон забезпечує системний підхід до організації екстреної медичної допомоги (ЕМД). Він відображає пріоритети держави у сфері охорони здоров'я, гарантуючи доступність і своєчасність допомоги для всіх осіб на території України, зокрема під час воєнних дій чи природних катастроф. Огляд закону дозволяє зрозуміти його роль у правовій системі та практичному застосуванні.

Правовий статус закону. Закон України «Про екстрену медичну допомогу» (№ 5081-VI) був прийнятий Верховною Радою України 5 липня 2012 року та набув чинності з дня опублікування. Він є чинним станом на жовтень 2025 року, з поточною редакцією від 1 січня 2024 року, яка базується на змінах, внесених Законом № 1909-IX від 18 листопада 2021 року. Закон зазнав численних змін для адаптації до реформ охорони здоров'я, зокрема внесених Законами № 5403-VI (02.10.2012), № 333-VII (18.06.2013), № 1197-VII (10.04.2014), № 766-VIII (10.11.2015), № 580-VIII (02.07.2015), № 2269-VIII (18.01.2018), № 124-IX (20.09.2019), № 421-IX (20.12.2019), № 1089-IX (16.12.2020), № 1967-IX (16.12.2021) та № 2581-IX (07.09.2022). Ці правки враховують еволюцію системи

охорони здоров'я, впровадження єдиних номерів виклику та посилення координації під час надзвичайних ситуацій. Закон належить до спеціальних законів у сфері охорони здоров'я та має силу закону України. Він є базовим актом для підзаконних нормативно-правових документів, які деталізують порядок організації, фінансування та надання екстреної медичної допомоги.

Метою закону є визначення організаційно-правових засад забезпечення громадян України та інших осіб, які перебувають на її території, екстреною медичною допомогою, у т. ч. під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків. Закон також встановлює засади створення, функціонування і розвитку системи екстреної медичної допомоги, спрямовані на гарантування безоплатної, доступної, своєчасної та якісної допомоги при невідкладних станах.

Структура закону. Закон не поділений на традиційні розділи чи глави, а складається з преамбули та 16 статей, що логічно охоплюють ключові аспекти регулювання екстреної медичної допомоги. Основна структура така:

- Преамбула: Загальне формулювання мети та сфери застосування.
- Статті 1–2: Визначення термінів та законодавча база.
- Статті 3–5: Права на ЕМД, виклик допомоги та організаційні засади системи.
- Статті 6–10: Повноваження органів влади, структура системи (центри, станції, відділення).
- Статті 11–14: Працівники, наукове та фінансове забезпечення.
- Статті 15–16: Відповідальність та прикінцеві положення.

Ця структура забезпечує компактність і практичну орієнтованість документа.

Основні положення закону. Закон фокусується на ключових нормах, що регулюють надання ЕМД. Ось основні положення за ключовими статтями:

- Стаття 1: Визначає терміни, такі як «бригада екстреної медичної допомоги», «виклик екстреної медичної допомоги», «невідкладний стан людини» та «система екстреної медичної допомоги». Це створює чітку термінологічну базу.

- Стаття 3: Гарантує кожному громадянину України та будь-якій іншій особі на території країни право на безоплатну, доступну, своєчасну та якісну ЕМД. Встановлює обов'язок громадян повідомляти про невідкладні стани та надавати домедичну допомогу.

- Стаття 4: Регулює виклик ЕМД за єдиними номерами 103 або 112, забороняє відмову в прийнятті викликів та передбачає оперативне реагування.

- Стаття 5: Визначає склад системи ЕМД (центри, станції, бригади, відділення) та її завдання: надання доступної допомоги, координація з іншими службами, підготовка до надзвичайних ситуацій.

- Статті 6–10: Описують повноваження органів влади, роль Центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, оперативно-диспетчерської служби, станцій та відділень.

- Статті 11–12: Регулюють статус працівників ЕМД, їх права та обов'язки, а також обов'язок осіб надавати домедичну допомогу.

- Статті 13–14: Передбачають наукове забезпечення, фінансове та матеріально-технічне фінансування з державного та місцевих бюджетів.

- Стаття 15: Встановлює відповідальність за порушення, зокрема кримінальну за неналежне надання допомоги.

Ці положення забезпечують комплексний підхід до ЕМД як частини національної системи охорони здоров'я.

Закон України «Про психіатричну допомогу»

(документ 1489-III, чинний, поточна редакція від 01.01.2025)

Вступ. Закон України «Про психіатричну допомогу» є фундаментальним нормативно-правовим актом, що регулює надання медичної допомоги особам з психічними розладами. У контексті сучасних викликів, таких як психічні захворювання через стрес, війни та соціальні кризи, закон забезпечує баланс між захистом прав пацієнтів і суспільними інтересами. Він підкреслює гуманістичний підхід до психіатрії, гарантуючи конфіденційність, добровільність та доступність допомоги, з акцентом на реабілітацію та соціальну інтеграцію.

Правовий статус закону. Закон № 1489-XIV прийнятий Верховною Радою України 22 січня 1999 року та набув чинності 1 вересня 1999 року. Чинний станом на 1 січня 2025 року з редакцією від 1 січня 2025 року (на основі Закону № 4170-IX). Зміни внесено численними актами, зокрема № 333-VII (2013), № 766-VIII (2015), № 2269-VIII (2018), № 1089-IX (2020), № 1967-IX (2021), № 2581-IX (2022) та № 4170-IX (2024) для гармонізації з європейськими стандартами та реформами охорони здоров'я.

Метою закону є визначення правових, організаційних та соціальних засад надання психіатричної допомоги, забезпечення прав і законних інтересів осіб з психічними розладами, захист суспільства від шкоди, спричиненої такими розладами, та сприяння реабілітації та соціальній адаптації.

Структура закону. Закон складається з преамбули, 5 розділів із 33 статей та розділу 6 «Прикінцеві положення»:

- Розділ I (ст. 1–5): Загальні положення (визначення термінів, принципи, права осіб, що отримують допомогу).

- Розділ II (ст. 11–24): Види психіатричної допомоги, підстави та порядок її надання.

- Розділ III (ст. 25–29): Забезпечення прав осіб при наданні психіатричної допомоги.

- Розділ IV (ст. 30–31): Контроль і нагляд за діяльністю з надання психіатричної допомоги.

- Розділ V (ст. 32–33): Порядок оскарження рішень, дій і бездіяльності, пов'язаних з наданням психіатричної допомоги.

- Розділ VI: Прикінцеві положення.

Основні положення закону. Закон фокусується на ключових нормах, адаптованих до сучасних викликів. Ось основні положення за ключовими статтями з урахуванням оновлень:

- Статті 1–2: Визначення ключових термінів («психічний розлад», «психіатрична допомога», «заклад з надання психіатричної допомоги», «законні представники», «усвідомлена згода особи» тощо) та законодавчої бази.

- Статті 3–10: Принципи (гуманізм, доступність, конфіденційність, презумпція психічного здоров'я); державні гарантії соціального захисту.

- Статті 11–24: Види допомоги (від психіатричного огляду до примусових заходів медичного характеру); експертиза психічного стану особи.

- Статті 25–29: Права осіб, яким надається психіатрична допомога; професійні права, обов'язки та пільги лікаря-психіатра, інших працівників, які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади; обов'язки власника закладу з надання психіатричної допомоги, закладу соціального захисту осіб, які страждають на психічні розлади, спеціального навчального закладу або уповноваженого ним органу.

- Статті 30–31: Контроль за діяльністю з надання психіатричної допомоги та нагляд за додержанням законів при наданні психіатричної допомоги.

- Статті 32–33: Оскарження рішень, дій і бездіяльності, пов'язаних із наданням психіатричної допомоги, соціальним захистом, наданням соціальних послуг особам, які страждають на психічні розлади, або їх спеціальним навчанням та відповідальність за порушення законодавства про психіатричну допомогу.

Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я»

(Документ 1053-IX, чинний, поточна редакція від 01.01.2025)

Вступ. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» регулює процес відновлення здоров'я після хвороб, травм чи інвалідності. У постпандемний період та під час війни він набуває особливого значення, сприяючи інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство через медичну, соціальну та психологічну підтримку, з акцентом на індивідуальний підхід.

Правовий статус закону. Закон № 1053-IX прийнятий 3 грудня 2020 року та набув чинності 1 липня 2021 року. Чинний станом на 1 січня 2025 року з редакцією від 1 січня 2025 року (на основі Закону № 4170-IX). Зміни внесено № 1909-IX (2021), № 1967-IX (2021), № 2581-IX (2022), № 4170-IX (2024) для інтеграції з Програмою медичних гарантій.

Метою закону є встановлення засад організації та надання реабілітаційної допомоги в сфері охорони здоров'я для відновлення або компенсації порушених або втрачених функцій організму, сприяння соціальній адаптації та покращенню якості життя осіб.

Структура закону. Закон складається з преамбули та 5 розділів з 31 статтею, що охоплюють загальні положення, систему, надання допомоги, облік та фінансування:

- Розділ I (ст. 1–7): Загальні положення (визначення, сфера дії, принципи, державна політика).
- Розділ II (ст. 8–19): Система реабілітації (суб'єкти, фахівці, повноваження органів, види реабілітації, телереабілітація).
- Розділ III (ст. 20–27): Реабілітація у сфері охорони здоров'я (поняття, індивідуальні плани, періоди, рівні допомоги).
- Розділ IV (ст. 28–31): Облік інформації та фінансування (збір даних, електронна система, відповідальність).
- Розділ V: Прикінцеві та перехідні положення (без нумерації статей).

Ця структура забезпечує системний та практичний підхід до реабілітації.

Основні положення закону. Закон фокусується на комплексних нормах для організації реабілітації. Ось основні положення за ключовими статтями:

- Статті 1–3: Визначення термінів («єрготерапія», «реабілітація», «індивідуальна програма реабілітації», «фахівці з реабілітації» тощо), сфера дії.
- Статті 4–7: Права та обов'язки осіб, принципи (пацієнтоцентричність, послідовність, безперервність), державна політика, міжнародне співробітництво.
- Статті 8–12: Система реабілітації, суб'єкти, фахівці, реабілітаційні заклади, кадрове та наукове забезпечення.
- Статті 13–16: Повноваження Кабміну, МОЗ, інших органів влади та місцевих органів.
- Статті 17–19: Види реабілітації (медична, психологічна, соціальна), мультидисциплінарні команди, телереабілітація.
- Статті 20–24: Поняття реабілітації, психологічна допомога, початок, індивідуальні та типові плани.
- Статті 25–27: Доказові методи, реабілітаційні періоди, рівні медичної допомоги.
- Статті 28–31: Збір даних про обмеження, електронна система, фінансування (з НСЗУ, бюджетів), відповідальність за порушення.

Закон України «Про систему громадського здоров'я»

(документ 2573-ІХ, чинний, поточна редакція від 01.01.2025)

Вступ. Закон України «Про систему громадського здоров'я» створює рамки для профілактики захворювань та моніторингу здоров'я населення. У 2025 році

з урахуванням таких глобальних загроз, як пандемії та війни, він посилює роль держави в епідеміологічному нагляді, забезпечуючи стійкість системи охорони здоров'я.

Правовий статус закону. Закон № 2573-IX прийнятий 6 вересня 2022 року та набув чинності 1 січня 2023 року. Чинний станом на 1 січня 2025 року з редакцією від 1 січня 2025 року (на основі Закону № 3817-IX). Зміни внесено № 3039-IX (2023), № 3817-IX (2024) для адаптації до воєнних умов.

Метою закону є визначення правових, організаційних, економічних та соціальних засад функціонування системи громадського здоров'я для зміцнення та збереження здоров'я населення, профілактики захворювань та реагування на загрози.

Структура закону. Закон складається з преамбули та 9 розділів з 56 статей, що охоплюють наступне від загальних засад до перехідних положень:

- Розділ I (ст. 1–6): Загальні положення, визначення термінів, принципи, сфера застосування.

- Розділ II (ст. 7–15): Державна політика та регулювання системи громадського здоров'я.

- Розділ III (ст. 16–24): Епідеміологічний нагляд та готовність до реагування.

- Розділ IV (ст. 25–38): Захист здоров'я населення.

- Розділ V (ст. 39–45): Збереження здоров'я і профілактика хвороб.

- Розділ VI (ст. 46–49): Державне регулювання та контроль у сфері захисту здоров'я та санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.

- Розділ VII (ст. 50–52): Кадрове, наукове та фінансове забезпечення системи громадського здоров'я.

- Розділ VIII (ст. 53–56): Відповідальність за порушення вимог санітарного законодавства.

- Розділ IX: Прикінцеві та перехідні положення.

Ця структура забезпечує всебічний підхід до превенції та реагування.

Основні положення закону. Закон фокусується на ключових нормах для профілактики захворюваності та контролю громадського здоров'я. Ось основні положення за ключовими статтями:

- Статті 1–4: Визначення термінів («громадське здоров'я», «ризик для здоров'я», «епідеміологічний нагляд»), принципи (превентивність, науковість, доступність).

- Статті 5–9: Компоненти системи (моніторинг здоров'я, освіта здоров'я, імунізація, контроль факторів ризику).

- Статті 10–15: Повноваження МОЗ, Центру громадського здоров'я, інших органів влади.

- Статті 16–20: Епідеміологічний нагляд, реєстрація інфекційних хвороб, сертифікація небезпечних факторів.

- Статті 21–24: Реагування на надзвичайні ситуації, встановлення карантину, протиепідемічні заходи.

- Статті 25–38: Медико-санітарні вимоги щодо безпечності для здоров'я і життя людини водних об'єктів та питної води, атмосферного повітря, містобудівної діяльності, ґрунтів, утримання територій населених пунктів, житлових приміщень; забезпечення радіаційної безпеки та протирадіаційного захисту; захист населення від шкідливого впливу шуму; медико-санітарні вимоги до умов виховання та навчання, до умов праці тощо.

- Статті 39–45: Засади та заходи щодо збереження здоров'я; засади профілактики хвороб; профілактичні щеплення; профілактика неінфекційних хвороб; обов'язкові медичні огляди.

- Статті 46–49: Медико-санітарна регламентація; державна реєстрація хімічних та біологічних небезпечних факторів; дезінфекційні засоби; державний нагляд (контроль) у сферах господарської діяльності, які можуть становити ризик для здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення.

- Статті 50–52: Кадрове, наукове та фінансове забезпечення системи громадського здоров'я.

- Статті 53–56: Заходи щодо припинення порушення вимог санітарного законодавства, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення вимог санітарного законодавства, відшкодування шкоди (збитків).

Ці положення фактично замінили Закон «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», який втратив чинність з 01.10.2023 р.

Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»

(Документ 2427-VIII, чинний, поточна редакція від 08.02.2025)

Вступ. Закон регулює трансплантацію органів та тканин, сприяючи порятунку життів через етичне донорство. У 2025 році разом з розвитком медичної інфраструктури він забезпечує прозорість та безпеку процедур, інтегруючись з Єдиною державною інформаційною системою трансплантації.

Правовий статус закону. Закон № 2427-VIII прийнятий 17 травня 2018 року та набув чинності 1 січня 2019 року. Чинний станом на 8 лютого 2025 року з редакцією від 09.01.2025 (на основі Закону № 4203-IX). Зміни внесено № 418-IX (2019), № 124-IX (2019), № 4203-IX (2025).

Метою закону є регулювання застосування трансплантації анатомічних матеріалів для лікування, забезпечення прав донорів та реципієнтів, створення системи координації та контролю.

Структура закону. Закон складається з преамбули та 7 розділів з 24 статей, що логічно охоплюють здійснення трансплантології від загальних засад до відповідальності:

- Розділ I (ст. 1–5): Загальні положення.
 - Розділ II (ст. 6–12): Основні засади організації трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією.
 - Розділ III (ст. 13–15): Умови та порядок застосування трансплантації реципієнту, вилучення анатомічних матеріалів у живих донорів. Особливості вилучення гемопоетичних стовбурових клітин.
 - Розділ IV (ст. 16–17): Надання згоди або незгоди на вилучення анатомічних матеріалів у померлих осіб. Умови та порядок вилучення анатомічних матеріалів при посмертному донорстві.
 - Розділ V (ст. 18–21): Особливості використання деяких видів анатомічних матеріалів. Заборона торгівлі анатомічними матеріалами людини. Міжнародне співробітництво у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині.
 - Розділ VI (ст. 22–24): Права, соціальний захист живого донора та відповідальність за порушення законодавства про трансплантацію.
 - Розділ VII: Прикінцеві та перехідні положення.
- Ця структура забезпечує етичний та системний підхід до трансплантації.
- Основні положення закону.* Закон фокусується на ключових нормах для безпеки та етики. Ось основні положення за ключовими статтями:
- Стаття 1: Визначає сферу дії закону, охоплюючи трансплантацію анатомічних матеріалів (органи, тканини) людини, за винятком гемопоетичних стовбурових клітин, регульованих окремим законом.
 - Стаття 2: Визначення термінів, таких як «трансплантація», «анатомічні матеріали», «донор», «реципієнт», «трансплант-координатор», «ЄДІСТ», з уточненнями щодо цифрових реєстрів (зміни № 4203-IX).
 - Стаття 3: Принципи трансплантації: добровільність, анонімність, безоплатність, гуманізм, заборона торгівлі органами, посилена відповідальність за порушення.
 - Стаття 5: Умови трансплантації, що включають визначені МОЗ медичні показання та заборону трансплантації без акредитації закладів.
 - Статті 7–8: Види донорства: прижиттєве (за згодою, наприклад, нирка, печінка) та посмертне (за презумпцією незгоди, якщо не зафіксовано відмову в ЄДІСТ).
 - Стаття 11: Протипоказання до донорства, які включають інфекційні захворювання та відсутність згоди.
 - Стаття 12: Згода на донорство (письмова, нотаріально посвідчена або через ЄДІСТ), право на її відкликання в будь-який час.
 - Стаття 13: Права реципієнтів, які включають доступ до інформації, право на вибір закладу та захист персональних даних.
 - Стаття 19: Єдина державна інформаційна система трансплантації (ЄДІСТ) для ведення реєстрів донорів, реципієнтів та пар, з оновленнями щодо цифрової безпеки.

- Стаття 23: Відповідальність за порушення (адміністративна за Кодексом України про адміністративні правопорушення, кримінальна за ст. 143 КК України).
- Стаття 24: Прикінцеві та перехідні положення, що включають адаптацію до змін 2025 року, визнання недійсними застарілих норм.

Ці положення забезпечують етичність, прозорість та цифрову інтеграцію трансплантаційних процесів.

Додатково варто враховувати, що існують й інші закони, які спеціально регулюють окремі форми чи напрями медичної допомоги. До них, наприклад, можна віднести такі Закони України – «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» (документ 1972-ХІІ, чинний, поточна редакція від 01.10.2023); «Про подолання туберкульозу в Україні» (документ 3269-ІХ, чинний, поточна редакція від 14.07.2023); «Про захист населення від інфекційних хвороб» (документ 1645-ІІІ, чинний, поточна редакція від 01.01.2025); «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові» (документ 931-ІХ, чинний, поточна редакція від 12.09.2025).

Випадки застосування норм законів щодо окремих видів медичної допомоги в юридичній практиці

1. Закон України «Про психіатричну допомогу». Цей закон часто застосовується в справах щодо примусової госпіталізації, проведення судово-психіатричних експертиз та захисту прав осіб з психічними розладами:

Справа № 334/472/23 (Ленінський районний суд м. Запоріжжя, рішення від 01.02.2023). Сторони: орган опіки та піклування (заявник) проти ОСОБА_2 (опікун) щодо ОСОБА_1 (недієздатна особа). Суть: клопотання про продовження недієздатності та призначення судово-психіатричної експертизи для оцінки психічного стану. Посилання на закон: ст. 21 (про призначення та проведення судово-психіатричної експертизи з цивільних справ). Рішення: клопотання задоволено, експертиза призначена, провадження зупинено.

Справа № 2о-13/2009 (Сватівський районний суд Луганської області, рішення від 30.12.2008). Сторони: головний лікар Сватівської обласної психіатричної лікарні (заявник) щодо ОСОБА_1. Суть: заява про примусову госпіталізацію через органічну деменцію та небезпеку для себе й оточуючих. Посилання на закон: ст. 14, 16, 22 (госпіталізація без згоди за тяжкого розладу). Рішення: заява задоволена, ОСОБА_1 госпіталізована примусово.

2. Закон України «Про екстрену медичну допомогу» згадується в трудових та кримінальних справах щодо організації екстреної допомоги:

Справа № 405/3595/25 (Подільський районний суд м. Кропивницького, рішення від 14.06.2025). Сторони: слідчий (заявник) проти ОСОБА_5 (підозрюваний,

військовослужбовець). Суть: клопотання про тримання під вартою за перешкоджання діяльності ЗСУ через фіктивні меддокументи в Центрі екстреної медичної допомоги. Посилання на закон: у контексті посадових обов'язків медичного директора (п. 1.3 інструкції, керування законом про екстрену допомогу). Рішення: клопотання задоволено, тримання під вартою до 10.08.2025.

3. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» – судова практика по цьому закону обмежена (можливо, через інтеграцію норм в інші акти). Не знайдено прямих справ з посиланням, але близькі приклади стосуються реабілітації в охороні здоров'я (наприклад, через Основи законодавства про охорону здоров'я).

4. Закон України «Про систему громадського здоров'я». Закон новий, тому згадується в справах щодо санітарних норм та скасування старих актів:

Справа № 440/6336/25 (Полтавський окружний адміністративний суд, рішення від 10.07.2025). Сторони: ОСОБА_1 (позивач) проти Виконавчого комітету Полтавської міської ради. Суть: оскарження рішення про розширення сектору поховань на кладовищі через порушення санітарно-захисної зони. Посилання на закон: введення закону призвело до втрати чинності норм про санітарно-гігієнічні експертизи, що вплинуло на коригування зон. Рішення: позов відхилено, рішення комітету визнано правомірним.

5. Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» – практика мінімальна (закон відносно новий, справи часто стосуються загальних норм трансплантації). Не знайдено прямих посилань, але близький приклад:

Справа № 757/25978/13-ц (Печерський районний суд м. Києва, рішення від 25.04.2014). Сторони: ОСОБА_1 (позивач) проти МОЗ України. Суть: позов про відшкодування шкоди через смерть доньки від затримки направлення на трансплантацію кісткового мозку за кордон. Посилання: ст. 36 Основ законодавства про охорону здоров'я (про направлення на лікування за кордон для трансплантації) та постанова КМУ № 991. Рішення: частково задоволено, стягнуто 81 822,18 грн компенсації.

Висновок. Цей розділ охоплює ключові нормативно-правові акти України, які регулюють спеціалізовані напрямки охорони здоров'я, забезпечуючи баланс між правами пацієнтів, професійними стандартами медичних працівників та суспільними інтересами. Ці закони формують комплексну правову основу для надання якісної, доступної та етичної медичної допомоги в умовах сучасних викликів, таких як психічні розлади, надзвичайні ситуації, відновлення здоров'я, профілактика захворювань та трансплантологія.

Закон України «Про психіатричну допомогу» встановлює засади надання психіатричної допомоги, акцентуючи на захисті прав осіб з психічними розладами, умовах примусової госпіталізації та проведенні експертиз, базуючись на Конституції та Основах законодавства про охорону здоров'я. Він доповнюється новими актами, такими як Закон «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» від 15 січня 2025 року, який регулює організаційні та соціальні аспекти охорони психічного здоров'я, сприяючи переходу від каральних практик до гуманних підходів.

Закон України «Про екстрену медичну допомогу» визначає систему екстреної допомоги, включаючи організацію бригад, стандарти реагування на надзвичайні ситуації та інтеграцію з медициною катастроф, що є критично важливим для порятунку життів у кризових умовах. Цей закон тісно пов'язаний з діяльністю Міністерства охорони здоров'я, яке координує впровадження норм через відповідні накази та постанови.

Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» регулює процеси відновлення здоров'я після хвороб чи травм, акцентуючи на мультидисциплінарному підході, правах пацієнтів на реабілітаційні послуги та фінансуванні програм, що сприяє інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство. Він доповнює загальні положення Основ законодавства України про охорону здоров'я, забезпечуючи безоплатність певних видів допомоги.

Закон України «Про систему громадського здоров'я» створює рамки для профілактики, моніторингу та реагування на загрози здоров'ю населення, включаючи епідеміологічний нагляд, вакцинацію та санітарні норми, що стало особливо актуальним під час пандемій та воєнних конфліктів.

Нарешті, Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» встановлює етичні, правові та організаційні принципи трансплантації органів, тканин та матеріалів, регулюючи донорство, трансплантацію та медичне обстеження, з акцентом на добровільність і захист прав донорів та реципієнтів.

У сукупності ці закони сприяють модернізації системи охорони здоров'я України, забезпечуючи дотримання міжнародних стандартів, таких як Конвенція про права людини в біомедицині, та адаптацію до викликів, як-от цифрова трансформація чи інтеграція з європейським законодавством. Вони не лише регулюють надання допомоги, але й захищають вразливі групи населення, сприяють профілактиці та підвищують ефективність медичної системи загалом. Подальший розвиток цієї сфери залежить від гармонізації з іншими актами, судової практики та впровадження на практиці, що вимагає постійного моніторингу та оновлення норм.

2. Закони у сфері інфекційної безпеки

Сфера інфекційної безпеки є ключовим елементом системи охорони здоров'я України, спрямованим на запобігання, виявлення, локалізацію та ліквідацію інфекційних загроз для населення. Цей розділ розглядає нормативно-правову базу, що регулює заходи з протидії поширенню інфекційних хвороб, зокрема соціально небезпечні захворювання, такі як ВІЛ/СНІД та туберкульоз. Наприклад, це Закони України «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», «Про систему громадського здоров'я» та «Про подолання туберкульозу в Україні». Ці акти формують комплексний підхід до інфекційного контролю, поєднуючи профілактику, медичну допомогу, соціальний захист та державне регулювання з урахуванням міжнародних стандартів (наприклад, рекомендацій ВООЗ). Вони забезпечують баланс між громадським здоров'ям і правами людини, особливо в умовах епідемій, воєнних викликів та глобальних пандемій, сприяючи створенню стійкої системи реагування на інфекційні ризики. Розглянемо цей розділ більш детально на прикладі перерахованих законів України.

Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»

(документ 1645-III, чинний, поточна редакція від 01.01.2025)

Вступ. Цей Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спрямованої на запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів та епідемій, встановлює права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб.

Правовий статус закону. Закон прийнято 06 квітня 2000 року № 1645-III. Чинний, поточна редакція від 01.01.2025 (підстава – Закон № 4170-IX від 19.12.2024).

Метою закону є захист населення від інфекційних хвороб шляхом встановлення правових, організаційних та фінансових засад для запобігання їх виникненню і поширенню, локалізації та ліквідації спалахів та епідемій.

Структура закону:

- Розділ I: Загальні положення (ст. 1–2).
- Розділ II: Державне регулювання діяльності у сфері захисту населення від інфекційних хвороб (ст. 3–9).
- Розділ III: Правове регулювання відносин у сфері захисту населення від інфекційних хвороб (ст. 10–23).
- Розділ IV: Профілактика та надання медичної допомоги хворим на соціально небезпечні інфекційні хвороби (ст. 24–27).

- Розділ V: Санітарна охорона території України, карантин, обмежувальні протиепідемічні заходи (ст. 28–32).
- Розділ VI: Дезінфекційні заходи (ст. 33–34).
- Розділ VII: Облік та реєстрація інфекційних хвороб. Епідеміологічне обстеження (ст. 35–37).
- Розділ VIII: Права, обов'язки, соціальний захист медичних та інших працівників. Відповідальність за порушення законодавства (ст. 38–41).
- Розділ IX: Міжнародне співробітництво (ст. 42–43).
- Розділ X: Прикінцеві положення.

Основні положення закону

- Розділ I: Визначення ключових термінів (інфекційні хвороби, епідемія, карантин, самоізоляція); законодавство базується на Основах законодавства про охорону здоров'я.
- Розділ II: Повноваження Кабміну (програми, фінансування, міжнародні договори), місцевих органів (профілактика, контроль санітарних норм).
- Розділ III: Права пацієнтів (інформована згода, конфіденційність), обов'язки медпрацівників, заходи з профілактики.
- Розділ IV: Спеціальні правила для туберкульозу, СНІДу, венеричних хвороб (госпіталізація, облік).
- Розділ V: Карантинні заходи, санітарна охорона кордонів.
- Розділ VI: Обов'язкові дезінфекційні процедури.
- Розділ VII: Реєстрація випадків, епідобстеження.
- Розділ VIII: Соціальний захист медиків, відповідальність за порушення (адміністративна, кримінальна).
- Розділ IX: Співпраця з ВООЗ, обмін інформацією.

Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»

(документ 1972-ХІІ, чинний, поточна редакція від 01.10.2023)

Вступ. Цей Закон відповідно до норм міжнародного права визначає порядок правового регулювання діяльності у сфері профілактики, лікування, догляду і підтримки, необхідних для забезпечення ефективної протидії поширенню хвороби, зумовленої вірусом імунодефіциту людини, та відповідні заходи щодо правового і соціального захисту людей, які живуть з ВІЛ.

Правовий статус закону. Закон прийнято 12 грудня 1991 року № 1972-ХІІ. Чинний, поточна редакція від 01.10.2023 (підстава – Закон № 2573-ІХ).

Метою закону є забезпечення ефективної протидії поширенню хвороби, зумовленої вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правового і соціального

захисту людей, які живуть з ВІЛ, через регулювання діяльності у сфері профілактики, лікування, догляду і підтримки.

Структура закону:

- Розділ I: Загальні положення.
- Розділ II: Умови та порядок виявлення ВІЛ-інфекції. Надання медичної допомоги. Реєстрація, облік.
- Розділ III: Права та соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ, та членів їхніх сімей.
- Розділ IV: Соціальний захист медичних та інших працівників.
- Розділ V: Відповідальність за порушення законодавства у сфері запобігання поширенню ВІЛ-інфекції.

Основні положення закону:

- Розділ I: Визначення термінів (ВІЛ, ключові групи); принципи політики (профілактика, інформація, міжнародна співпраця); державні гарантії (безоплатне тестування, препарати).
- Розділ II: Безоплатне тестування (згода від 14 років), реєстрація з конфіденційністю, медичний нагляд, антиретровірусна терапія.
- Розділ III: Захист від дискримінації, соціальні виплати, психологічна підтримка для ВІЛ-позитивних та сімей.
- Розділ IV: Додаткові гарантії для медиків (страхування, компенсації за ризик).
- Розділ V: Штрафи, кримінальна відповідальність за розголошення статусу чи ненадання допомоги.

Закон України «Про систему громадського здоров'я»

(документ 2573-ІХ, чинний, поточна редакція від 01.01.2025)

Вступ. Цей Закон визначає засади формування та функціонування системи громадського здоров'я в Україні, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я населення, профілактику захворювань, забезпечення безпеки харчових продуктів та медичного середовища, моніторинг факторів ризику для здоров'я, реагування на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я.

Правовий статус закону. Закон прийнято 17 січня 2022 року № 1891-ІХ. Чинний, з редакціями до 2025 року.

Метою закону є створення рамок для профілактики, моніторингу та реагування на загрози здоров'ю населення, що включає епідеміологічний нагляд, вакцинацію та санітарні норми з акцентом на інтеграцію з системою охорони здоров'я.

Структура закону:

- Розділ I: Загальні положення, визначення термінів, принципи, сфера застосування.
- Розділ II: Державна політика та регулювання системи громадського здоров'я.

- Розділ III: Епідеміологічний нагляд та готовність до реагування.
- Розділ IV: Захист здоров'я населення.
- Розділ V: Збереження здоров'я і профілактика хвороб.
- Розділ VI: Державне регулювання та контроль у сфері захисту здоров'я та санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.

- Розділ VII: Кадрове, наукове та фінансове забезпечення системи громадського здоров'я.

- Розділ VIII: Відповідальність за порушення вимог санітарного законодавства.

- Розділ IX: Прикінцеві та перехідні положення.

Основні положення закону:

- Розділ I: Визначення ключових термінів (громадське здоров'я, епідеміологічний нагляд, санітарне законодавство); принципи (профілактика, доступність, наукова обґрунтованість, міжсекторальність).

- Розділ II: Державна політика (програми, стратегії), повноваження МОЗ, Кабміну, місцевих органів; створення Координаційної ради з питань громадського здоров'я.

- Розділ III: Організація епіднагляду, моніторинг інфекцій, планування реагування на надзвичайні ситуації (включаючи карантин).

- Розділ IV: Захист від шкідливих факторів (харчові продукти, довкілля), санітарні норми, реєстрація небезпечних факторів.

- Розділ V: Профілактичні заходи (імунізація, освіта здоров'я, контроль факторів ризику), програми для вразливих груп.

- Розділ VI: Державний контроль (інспекції, ліцензування), вимоги до суб'єктів господарювання, процедури оскарження.

- Розділ VII: Підготовка кадрів, наукові дослідження, фінансування (держбюджет, програми).

- Розділ VIII: Види відповідальності (адміністративна, кримінальна) за порушення санітарних норм.

- Розділ IX: Перехідні положення щодо впровадження, скасування старих актів.

Закон України «Про подолання туберкульозу в Україні»

(документ 3269-IX, чинний, поточна редакція від 14.07.2023)

Вступ. Цей Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади діяльності, спрямованої на подолання туберкульозу, забезпечення медичної допомоги людям, які хворіють на туберкульоз, та рівного доступу до неї, і встановлює права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері подолання туберкульозу з урахуванням положень Глобальної стратегії... ВООЗ.

Правовий статус закону. Закон прийнято 14 липня 2023 року № 3269-IX. Чинний, введено в дію 11.02.2024.

Метою закону є визначення правових, організаційних та фінансових засад для подолання туберкульозу, забезпечення медичної допомоги та рівного доступу до неї.

Структура закону:

- Розділ I: Загальні положення.
- Розділ II: Державна політика у сфері подолання туберкульозу, повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері.
- Розділ III: Організація надання медичної допомоги людям, які хворіють на туберкульоз, та інші заходи щодо запобігання його поширенню серед населення.
- Розділ IV: Особливості організації надання протитуберкульозної медичної допомоги деяким категоріям людей, які хворіють на туберкульоз.
- Розділ V: Права, обов'язки та соціальний захист людей з туберкульозом та людей з латентною туберкульозною інфекцією.
- Розділ VI: Соціальний захист працівників регіонального фтизіопульмонологічного центру.
- Розділ VII: Фінансування протитуберкульозних заходів.
- Розділ VIII: Відповідальність за порушення законодавства у сфері подолання туберкульозу.
- Розділ IX: Прикінцеві положення.

Основні положення закону:

- Розділ I: Терміни (госпіталізація, інфекційний контроль).
- Розділ II: Засади політики (багатогалузевий підхід, програми); гарантії (безоплатна допомога).
- Розділ III: Діагностика, лікування, профілактика поширення.
- Розділ IV: Спеціальні правила для вразливих груп (дітей, ув'язнених).
- Розділ V: Права на конфіденційність, соціальну підтримку.
- Розділ VI: Захист медиків.
- Розділ VII: Джерела фінансування.
- Розділ VIII: Штрафи за порушення.

Варто враховувати, що крім базових законів, існують й інші закони, які безпосередньо або опосередковано регулюють сферу інфекційної безпеки. Наприклад, це:

• Закон України «Про лікарські засоби» (документ 123/96-ВР, чинний, поточна редакція від 03.07.2025) – визначає правила виробництва, реєстрації, обігу лікарських засобів, що включає лікарські засоби, використовувані у лікуванні інфекційних захворювань, вакцин, антисептиків тощо.

• Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (документ 1103-V, чинний, поточна редакція від 04.10.2025) – має

норми про біобезпеку, лабораторну діяльність, можливі ризики через ГМО, генетично модифіковані організми.

- Закон України «Про охорону праці» (документ 2694-ХІІ, чинний, поточна редакція від 12.09.2025) – для інфекційної безпеки, захист медичних працівників, умови праці при ризиках інфекцій, гігієна праці.

- Закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (документ 771/97-ВР, чинний, поточна редакція від 27.09.2025) – має деяке відношення через харчові інфекції, забруднення тощо.

- Існує також законопроект «Про біологічну безпеку та біологічний захист», який буде визначати правові, організаційні, економічні та соціальні основи забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту внаслідок діяльності з обігу біологічних агентів за принципом «єдиного здоров'я» в Україні з метою збереження життя та здоров'я людей, тварин, рослин і дотримання екологічної безпеки. Це не чинний Закон, але вартий уваги як майбутній з огляду на те, що «біологічні агенти – це мікроорганізми, віруси, біологічні токсини, частинки або інші інфекційні речовини як природного походження, так і генетично модифіковані, які можуть спровокувати інфекцію, алергію, токсичність або іншим шляхом створити небезпеку для людей, тварин чи рослин».

Випадки застосування норм законів у сфері інфекційної безпеки в юридичній практиці.

Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень показав активну практику за першим законом (часто у контексті COVID-19), обмежену – за іншими через їх новизну чи специфіку.

1. Закон «Про захист населення від інфекційних хвороб»:

Справа № 93490115 (Верховний Суд, постанова від 21.11.2020). Суть: оскарження карантинних обмежень під час COVID-19. Посилання: ст. 12, 29 (профілактика, карантин). Рішення: обмеження визнані правомірними для захисту здоров'я.

Справа № 91431048 (місцевий суд, 2020). Суть: адміністративне правопорушення за порушення карантину (ст. 44-3 КУпАП). Посилання: п. 3 Постанови КМУ № 392, ст. 1 (визначення карантину). Рішення: штраф накладено.

Справа № 109075195 (2023). Суть: позов про медичну допомогу під час епідемії. Посилання: ст. 12 (державні гарантії). Рішення: зобов'язано надати допомогу.

2. Закон «Про протидію поширенню... ВІЛ»:

Практика обмежена, прямі посилання рідкісні (часто інтегровано в справи про дискримінацію чи медичну допомогу). Близький приклад:

Справа № 95336694 (Кіровоградський районний суд, 2023). Суть: кримінальна справа з ВІЛ-інфекцією та туберкульозом. Посилання: ст. 10 (медична допомога

ВІЛ-інфікованим). Рішення: враховано статус для пом'якшення покарання. (Аналогічні норми з Закону про СНІД, попередника).

3. Закон «Про систему громадського здоров'я»:

Справа № 128792161 (адміністративний суд, 2024). Суть: оскарження санітарних норм. Посилання: введення закону (втрата чинності старих актів про санітарне благополуччя). Рішення: позов відхилено.

Справа № 119398841 (Дніпропетровський окружний адмінсуд, 2024). Суть: провадження щодо системи здоров'я. Посилання: ст. 3 (права на здоров'я). Рішення: відкрито спрощене провадження.

4. Закон «Про подолання туберкульозу в Україні»:

Практика мінімальна (закон новий). Близькі приклади з загальними нормами:

Справа № 23671658 (від 2008 року, але актуально для аналогічних норм). Суть: встановлення інвалідності через туберкульоз. Посилання: ст. 4 (гарантії допомоги). Рішення: група інвалідності призначена.

Справа № 97038498 (2023). Суть: звільнення від покарання через хворобу (туберкульоз). Посилання: ст. 84 КК, інтеграція з законом. Рішення: звільнено.

Висновок. Закони у сфері інфекційної безпеки формують єдину правову систему для протидії інфекційним загрозам, акцентуючи на профілактиці, доступній медичній допомозі та захисті прав вразливих груп. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» слугує базовим актом для загального контролю, доповненим спеціалізованими нормами щодо ВІЛ та туберкульозу, тоді як Закон України «Про систему громадського здоров'я» інтегрує моніторинг і реагування на рівні держави. Ці акти узгоджуються з міжнародними стандартами ВООЗ, сприяючи переходу від реактивних до проактивних заходів, особливо в постпандемійний період та під час воєнних викликів. Судова практика демонструє ефективність норм у карантинних, адміністративних та кримінальних справах, але вказує на потребу в подальшій гармонізації та моніторингу впровадження. Подальший розвиток вимагає оновлення фінансування, цифровізації епіднагляду та посилення відповідальності, що забезпечить стійкість системи громадського здоров'я України.

3. Донорство та біотехнології

Вступ. Цей розділ присвячено нормативно-правовим актам України, які регулюють етичні, медичні та організаційні аспекти донорства крові, органів та тканин, а також забезпечення біобезпеки в біотехнологічних процесах і аналізується на прикладі Законів України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів

людині» (який охоплює донорство анатомічних матеріалів) та «Про біологічну безпеку та біологічний захист» (як основний акт щодо біобезпеки та біозахисту). Ці закони формують правову основу для захисту донорів і реципієнтів, запобігання ризикам у трансплантології та біотехнологіях з урахуванням міжнародних стандартів (наприклад, Директиви ЄС щодо крові та органів, рекомендацій ВООЗ). Вони забезпечують баланс між доступністю медичної допомоги, етичними нормами та національною безпекою, сприяючи розвитку донорства як добровільної та безпечної практики в умовах сучасних викликів, таких як пандемії чи воєнні загрози.

Закон України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»

(Документ 931-ІХ, чинний, поточна редакція від 12.09.2025)

Вступ. Цей Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади діяльності, спрямованої на забезпечення безпеки та якості донорської крові та компонентів крові, встановлює права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у цій сфері.

Правовий статус закону. Закон прийнято 30 вересня 2020 року № 931-ІХ. Чинний, поточна редакція від 12 вересня 2025 року.

Метою закону є забезпечення безпеки та якості донорської крові та компонентів крові через регулювання діяльності з донації, заготівлі, тестування, переробки, зберігання та розподілу, з акцентом на захист здоров'я донорів і реципієнтів.

Структура закону:

- Розділ I: Загальні положення.
- Розділ II: Державне управління та фінансування у сфері донорства крові та компонентів крові, функціонування системи крові.
- Розділ III: Структура та засади функціонування системи крові.
- Розділ IV: Умови здійснення донації крові та компонентів крові. Безпека та якість донорської крові та компонентів крові. Простежуваність, гемонагляд.
- Розділ V: Права та обов'язки донора крові та компонентів крові, гарантії та пільги, що надаються донору.
- Розділ VI: Порядок здійснення заготівлі, переробки, тестування, зберігання, розподілу та реалізації донорської крові та компонентів крові.
- Розділ VII: Відповідальність за порушення законодавства про донорство крові та компонентів крові.
- Розділ VIII: Прикінцеві та перехідні положення.

Основні положення закону

• Розділ I: Визначення ключових термінів (донорська кров, компоненти крові, гемовігіланс, донор); принципи діяльності (добровільність, безоплатність, безпека, доступність); мета закону як забезпечення якості та безпеки в сфері донорства.

- Розділ II: Повноваження органів державної влади (МОЗ, Кабмін, місцеві органи); формування державної політики у сфері донорства; створення та ведення реєстру донорів і осіб, виключених з донорства; розробка програм розвитку системи крові.

- Розділ III: Організація системи крові на національному, регіональному та госпітальному рівнях; ліцензування суб'єктів системи крові; вимоги до обладнання, персоналу та координації між закладами.

- Розділ IV: Регулювання процедур заготівлі, переробки, тестування, зберігання, розподілу та транспортування донорської крові та її компонентів; стандарти безпеки (наприклад, тестування на інфекції); вимоги до технічних процесів і обладнання; відповідальність суб'єктів за якість.

- Розділ V: Права та обов'язки донорів (добровільність, право на компенсацію, медичний огляд); види донорства (активне, резервне); вимоги до донорів (вік від 18 років, стан здоров'я); процедура донації; зміни 202 року скасували деякі пільги (наприклад, додаткові виплати) з 01.01.2026, але зберегли право на день відпочинку та середню зарплату за день донації.

- Розділ VI: Державний контроль і нагляд у сфері донорства крові та компонентів крові; повноваження центрального органу виконавчої влади (МОЗ) та інших контролюючих органів; організація планових і позапланових перевірок суб'єктів системи крові; вимоги до звітності; процедури реагування на порушення стандартів безпеки та якості.

- Розділ VII: Види відповідальності (адміністративна, кримінальна, цивільна) за порушення (фальсифікація, неналежне зберігання); штрафи та санкції.

- Розділ VIII: Перехідні положення (терміни впровадження, адаптація до ЄС стандартів до 2026); міжнародне співробітництво (договори, обмін досвідом з ВООЗ, ЄС); прикінцеві норми щодо набуття чинності.

Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»

(Документ 2427-VIII, чинний, поточна редакція від 08.02.2025)

Вступ. Закон регулює трансплантацію органів та тканин, сприяючи порятунку життів через етичне донорство. У 2025 році з розвитком медичної інфраструктури він забезпечує прозорість та безпеку процедур, інтегруючись з Єдиною державною інформаційною системою трансплантації.

Правовий статус закону. Закон прийнято 17 травня 2018 року № 2427-VIII. Чинний, поточна редакція від 09 січня 2025 року (зміни № 4203-IX).

Метою закону є регулювання трансплантації органів, тканин та клітин для порятунку життя, з акцентом на добровільність донорства, етичність та захист прав учасників процесу.

Структура закону:

- Розділ I: Загальні положення.
- Розділ II: Основні засади організації трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією.
- Розділ III: Умови та порядок застосування трансплантації реципієнту, вилучення анатомічних матеріалів у живих донорів. Особливості вилучення гемопоетичних стовбурових клітин.
- Розділ IV: Надання згоди або незгоди на вилучення анатомічних матеріалів у померлих осіб. Умови та порядок вилучення анатомічних матеріалів при посмертному донорстві.
- Розділ V: Особливості використання деяких видів анатомічних матеріалів. Заборона торгівлі анатомічними матеріалами людини. Міжнародне співробітництво у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині.
- Розділ VI: Права, соціальний захист живого донора та відповідальність за порушення законодавства про трансплантацію.
- Розділ VII: Прикінцеві та перехідні положення.

Основні положення закону

- Стаття 1: Визначає сферу дії закону, охоплюючи трансплантацію анатомічних матеріалів (органи, тканини) людини, за винятком гемопоетичних стовбурових клітин, регульованих окремим законом.
- Стаття 2: Визначення термінів, таких як «трансплантація», «анатомічні матеріали», «донор», «реципієнт», «трансплант-координатор», «ЄДІСТ», з уточненнями щодо цифрових реєстрів (зміни № 4203-IX).
- Стаття 3: Принципи трансплантації: добровільність, анонімність, безоплатність, гуманізм, заборона торгівлі органами, посилена відповідальність за порушення.
- Стаття 5: Умови трансплантації, що включають визначені МОЗ медичні показання та заборону трансплантації без акредитації закладів.
- Статті 7–8: Види донорства: прижиттєве (за згодою, наприклад, нирка, печінка) та посмертне (за презумпцією незгоди, якщо не зафіксовано відмову в ЄДІСТ).
- Стаття 11: Протипоказання до донорства, що включають інфекційні захворювання та відсутність згоди.
- Стаття 12: Згода на донорство (письмова, нотаріально посвідчена або через ЄДІСТ), право на її відкликання в будь-який час.
- Стаття 13: Права реципієнтів, що включають доступ до інформації, право на вибір закладу та захист персональних даних.
- Стаття 19: Єдина державна інформаційна система трансплантації (ЄДІСТ) для ведення реєстрів донорів, реципієнтів та пар з оновленнями щодо цифрової безпеки.

- Стаття 23: Відповідальність за порушення (адміністративна за Кодексом України про адміністративні правопорушення, кримінальна за ст. 143 КК України).
- Стаття 24: Прикінцеві та перехідні положення, що включають адаптацію до змін 2025 року, визнання недійсними застарілих норм.

Випадки застосування норм законодавства в сфері донорства та біотехнологій в юридичній практиці.

Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень виявив обмежену практику, особливо для нових законів, але є і приклади реальних справ.

1. Закон «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»:

- Справа № 459/3790/21 (КЦС ВП, постанова від 09.08.2023). Суть: спір про нарахування середньої зарплати за дні донації. Посилання: ст. 18 (права донорів на збереження зарплати). Рішення: позов задоволено частково.

2. Закон «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»:

- Справа № 110606594 (Печерський районний суд м. Києва, ухвала від 05.10.2022). Суть: клопотання про доступ до медичних документів у кримінальній справі щодо трансплантації. Посилання: ст. 17 (згода на донорство). Рішення: клопотання задоволено.

Крім базових нормативно-правових актів у сфері донорства та біотехнологій сюди також доцільно включити регулювання генної інженерії як ключовий елемент біобезпеки через Закон України «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції» (документ 3339-ІХ, поточна редакція від 23.08.2023, набуття чинності відбудеться 16.09.2026). Цей закон безпосередньо стосується біотехнологій у медичному та агробіотехнологічному контексті, регулюючи генну інженерію, ГМО (що включає медичні застосування, такі як генетично модифіковані клітини для трансплантації чи терапії). Він визначає біобезпеку як систему заходів для запобігання ризикам від ГМО (ст. 1), що перетинається з біозахистом у донорстві (наприклад, тестування на генетичні мутації в крові/органах). Це доповнює проєкт про біобезпеку, роблячи акцент на етичних та безпекових аспектах біотехнологій у охороні здоров'я.

Також багато відповідей в юридичній площині надаватиме прийняття проєкту Закону «Про біологічну безпеку та біологічний захист» (№ 14091, поданий 30.09.2025). На сьогодні він не прийнятий, залишається на стадії розгляду в Комітеті з питань здоров'я нації, тому не є чинним.

Взагалі правове врегулювання сфери донорства та біотехнологій залишається недосконалим через низку проблем, зокрема наступних.

- Для донорства немає нових законів. Усі згадки (наприклад, Постанова КМУ № 254 від 07.03.2025 про реалізацію крові) – це підзаконні акти. Пільги

для донорів змінюються (скасування з 2026), але базовий закон № 931-ІХ лишається єдиним. Також дуже актуальне питання щодо посмертного донорства (для військових) – лише наукові статті, без закону.

- Для біотехнологій сфера фрагментована, бо регулюється через Закон України «Про лікарські засоби» чи накази про біотехнологічні препарати, але немає окремого закону. Згадки в освітніх актах (наприклад, про спеціальність «Біотехнології та біоінженерія») не є законами.

Висновок. Закони у сфері донорства та біотехнологій створюють комплексну систему для регулювання медичних процедур, пов'язаних із біологічними матеріалами, акцентуючи увагу на безпеці, етиці та доступності. Закон України «Про безпеку та якість донорської крові» забезпечує стандарти для крові, Закон України «Про застосування трансплантації» – для органів і тканин. Ці акти гармонізуються з європейським законодавством, сприяючи добровільному донорству та інноваціям у біотехнологіях. Судова практика свідчить про застосування норм у суперечливих питаннях щодо прав донорів, але вказує на потребу в розширенні для біобезпеки. Подальший розвиток вимагає прийняття проєктів, посилення контролю та освіти для підвищення довіри суспільства. Законодавство еволюціонує і, як приклади, це потенційні проєкти на кшталт законопроекту № 13474 (07.2025) про збереження пільг донорам.

4. Фармацевтичне та спеціалізоване законодавство

У цьому розділі розглядаються нормативно-правові акти України, які регулюють обіг лікарських засобів, що включає їх створення, реєстрацію, виробництво, контроль якості та реалізацію, а також спеціальні правила для наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів через Закони України «Про лікарські засоби» та «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори». Ці закони забезпечують баланс між доступністю ліків, їхньою безпекою, етичними нормами та запобіганням зловживанням, з урахуванням міжнародних стандартів (наприклад, рекомендацій ЄС та ВООЗ). Вони сприяють розвитку фармацевтичної галузі, захисту прав пацієнтів та боротьбі з незаконним обігом, особливо в умовах викликів, таких як пандемії чи воєнні стани, де посилюється контроль за спеціальними речовинами.

Закон України «Про лікарські засоби»

(Документ 123/96-ВР, чинний, поточна редакція від 03.07.2025)

Вступ. Цей Закон регулює правовідносини у сфері створення, державної реєстрації, виробництва, контролю якості, реалізації, імпорту, експорту, транспортування, зберігання, застосування, утилізації лікарських засобів, а також здійснення державного нагляду та контролю за їх обігом.

Правовий статус закону. Старий Закон України «Про лікарські засоби» (№ 123/96-ВР від 04.04.1996) позначений як чинний на офіційному сайті Верховної Ради України. Це базовий акт, який регулює обіг лікарських засобів (виробництво, реєстрацію, реалізацію тощо). Він постійно оновлюється змінами (останні – у 2025 році, наприклад, щодо аптек, реєстрів і реклами). Новий Закон України «Про лікарські засоби» (№ 2469-ІХ від 28.07.2022) є повністю новою редакцією, яка мала замінити старий закон і гармонізувати українське законодавство з ЄС (наприклад, стандарти GMP, фармаконагляд). Він набув чинності 28.01.2023, але повне введення в дію відкладено: більшість норм стартують з 01.01.2027, а деякі (щодо маркування, реєстрації) – з 01.01.2028. Тому наразі старий закон продовжує діяти як основний, а новий – у «перехідному» стані (деякі його положення вже застосовуються, але не всі).

Метою закону є регулювання правовідносин у сфері лікарських засобів для забезпечення їхньої якості, безпеки та ефективності, захисту прав пацієнтів і операторів ринку, гармонізації з європейським законодавством.

Структура закону

- Розділ I: Загальні положення.
- Розділ II: Створення лікарських засобів.
- Розділ III: Виробництво лікарських засобів.
- Розділ IV: Державний контроль якості лікарських засобів.
- Розділ V: Ввезення в Україну та вивезення з України лікарських засобів.
- Розділ VI: Реалізація лікарських засобів.
- Розділ VII: Заключні положення.

Основні положення закону

• Розділ I: Визначення ключових термінів (лікарський засіб, активна фармацевтична субстанція, біоеквівалентність, фальсифікований лікарський засіб); принципи обігу ліків (безпека, якість, доступність, наукова обґрунтованість); сфера застосування закону, що охоплює весь цикл від створення до утилізації; ст. 4 про класифікацію лікарських засобів.

• Розділ II: Вимоги до доклінічних і клінічних досліджень; стандарти GMP для розробки нових препаратів; повноваження МОЗ щодо затвердження методик створення та етичних норм випробувань.

• Розділ III: Ліцензування виробників; контроль сировини та виробництва; стандарти якості; зміни 2025 року ввели обов'язкове маркування шрифтом Брайля для певних категорій ліків.

• Розділ IV: Експертиза якості; лабораторний контроль та сертифікація; вилучення небезпечних партій; фармаконагляд для моніторингу безпеки після виробництва.

- Розділ V: Митні правила ввезення/вивозу; реєстрація імпорту; заборони на ввезення фальсифікатів; квоти на експорт та контроль за гуманітарними поставками.

- Розділ VI: Оптова/роздрібна торгівля (ліцензування аптек, аптечних пунктів); реклама (заборони певних форм, контроль за інформацією); онлайн-реалізація; зміни 2025 року посилили вимоги до e-commerce та зберігання.

- Розділ VII: Види відповідальності (адміністративна, кримінальна, цивільно-правова) за порушення (фальсифікація, незаконний обіг); штрафи, конфіскація; перехідні норми щодо впровадження змін; прикінцеві положення про скасування старих актів та набуття чинності.

Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»

(Документ 60/95-ВР, чинний, поточна редакція від 04.10.2025)

Вступ. Цей Закон загалом визначає правові та організаційні засади державної політики щодо обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, встановлює умови і порядок їх розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення. Також станом на жовтень 2025 року Закон фокусується на ключових нормах, адаптованих до сучасних викликів, таких як регулювання конопель для медичних та промислових цілей (зміни від Закону № 3528-IX від 21.12.2023).

Правовий статус закону. Закон прийнято 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР, чинна редакція від 04.10.2025, підстава – Закон № 4323-IX від 25.03.2025; майбутня редакція на основі № 2679-IX не набула чинності станом на 15 жовтня 2025 року.

Метою закону є встановлення правових та організаційних засад для регулювання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, запобігання їх незаконному обігу та забезпечення медичного використання.

Структура закону. Закон складається з 8 розділів:

- Розділ I: Загальні положення.
- Розділ II: Загальний порядок здійснення діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (ст. 7–11).
- Розділ III: Умови здійснення окремих видів діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів (ст. 12–30).
- Розділ IV: Державний контроль за виконанням положень цього закону (ст. 31–36).
- Розділ V: Прикінцеві положення.

Основні положення закону:

• Статт 1–2: Визначення термінів та класифікація. Стаття 1 наводить визначення ключових понять, таких як аналоги наркотичних засобів, імпорту/експорт, виготовлення, використання, виробництво, дозвіл, квоти, коноплі для медичних/промислових цілей (вміст ТГК $\leq 0,3\%$ для промислових), культивування, обіг, Перелік, перевезення, препарат, прекурсори, продукти переробки конопель, рекреаційне вживання, розроблення, рослина канабіс, рослинна субстанція канабісу, сировина конопель, смола канабісу, транзит (з уточненнями щодо психоактивних речовин та зразків для лабораторних досліджень). Стаття 2 класифікує речовини за таблицями I–IV Переліку (списки 1–4), з заборонами/обмеженнями обігу (винятки для медичних, наукових цілей, промислових конопель; правила для препаратів з малими кількостями; заборона реалізації для рекреаційного вживання; виключення промислових конопель з дії Закону, якщо ТГК $\leq 0,3\%$).

• Статті 3–6: Законодавство, державна політика та заходи контролю. Стаття 3 визначає склад законодавства (цей Закон, інші акти, пріоритет міжнародних договорів). Стаття 4 окреслює державну політику: регулювання, контроль, запобігання відтоку, зменшення шкоди, координація органів, обмеження реклами, наукові дослідження, міжнародне співробітництво, умови для культивування рослин списку № 4 таблиці I. Стаття 5 деталізує повноваження центральних органів виконавчої влади (формування політики, реалізація, контроль, видача дозволів, квоти, обстеження). Стаття 6 перелічує заходи контролю: ліцензування, дозволи, квоти, звіти, статистика, рецептурний відпуск, вимоги до зберігання/охорони, облік, кваліфікація працівників, обмеження, знищення, реклама, граничні кількості, відповідальність.

• Статті 7–11: Загальний порядок діяльності, ліцензування, підстави відмови, дозволи на приміщення. Стаття 7 встановлює загальний порядок: заборона обігу таблиці I (винятки), ліцензування для таблиць II–IV, вимоги до бази/персоналу, переліки протипоказань, контроль інструментів/обладнання, обмін списками ліцензіатів, винятки для закупівель у сфері охорони здоров'я. Стаття 8 регулює ліцензування (види: культивування, виробництво тощо; вимоги до документів, персоналу, дозволів поліції; строк 5 років; особливості для списків № 3–4; винятки для закупівель). Стаття 9 визначає підстави відмови/анулювання ліцензії (відсутність умов, протипоказання, судимості). Статті 10 (виключена) та 11: видача дозволів на приміщення Національною поліцією (перевірка, строки, оскарження; винятки для правоохоронних органів).

• Статті 12–14: Обмеження обігу, заборона аналогів, квоти. Стаття 12 обмежує обіг списків № 1–2 таблиці I та № 3–4 (винятки для медичних/наукових цілей; для конопель медичних цілей – простежуваність: насіння, маркування, електронний

рецепт, електронна система обліку). Стаття 13 забороняє обіг аналогів (винятки для експертної/наукової діяльності). Стаття 14 встановлює щорічні квоти КМУ на культивування/виробництво/імпорт/експорт (на основі розрахунків).

- Статті 15–18: Культивування, розроблення, виробництво/зберігання/транспортування, упаковка. Стаття 15 регулює культивування таблиці I (заборона, винятки для промислових/медичних конопель; квоти, насіння, лабораторні випробування ТГК з участю поліції, знищення перевищень, охорона). Стаття 16 дозволяє розроблення нових засобів для медичної/наукової діяльності (ліцензія для установ). Стаття 17: ліцензована діяльність з виробництва/зберігання/транспортування/придбання/реалізації/використання /знищення для таблиць II–IV та списку № 4 (квоти, обмеження для рослинних засобів). Стаття 18: вимоги до упаковки/маркування (подвійна червона смуга, цілісність; знищення невідповідних; для прекурсорів – за правилами органу).

- Статті 19–23: Обіг в експертній/оперативній діяльності, науковій/навчальній, медичній практиці, для хворих/ветеринарії. Стаття 19: обіг для експертизи/оперативних заходів (ліцензія для установ, без для правоохоронців). Стаття 20: використання в навчальних/наукових цілях (ліцензія, облік; доклінічні/клінічні дослідження за законом про лікарські засоби). Стаття 21: медичне використання в формі зареєстрованих/аптечних засобів (ліцензія для закладів; аптечки на транспорті; для канабісу – форми/показання за МОЗ). Стаття 22: ввезення/вивезення для хворих за рецептом (без дозволу; для іноземців – за порядком КМУ). Стаття 23: ветеринарне використання за Переліком КМУ (порядок; ліцензія для ФОП).

- Стаття 24: Імпорт/експорт/транзит. Дозволи від органу (заява з деталями, квоти); електронне розміщення на порталі «Єдине вікно»; митні формальності; охорона транзиту поліцією; заборона переробки; затримання без дозволу; винятки для аптек/літаків/закупівель; транзит з Формою 302 для силових структур.

- Статті 25–30: Зберігання, транспортування, придбання/реалізація, рецепти, прекурсори, знищення. Стаття 25: зберігання за ліцензією, з охороною; винятки для фізосіб за рецептом; для вилучених – без ліцензії. Стаття 26: транспортування за ліцензією, з охороною державної; заборона пересилання (винятки для гуманітарної допомоги в надзвичайному стані). Стаття 27: придбання/реалізація за електронним рецептом; контроль комісій; нормативи МОЗ. Стаття 28: рецепти на спеціальних бланках (форми, облік). Стаття 29: обіг прекурсорів таблиці IV (ліцензія, обмеження обсягів/торгівлі). Стаття 30: знищення за порядком КМУ (за строком, непридатністю, відходами; обов'язок для власників земель).

- Статті 31–36: Державний контроль, звіти, інвентаризація, реєстрація, реклама, відповідальність. Стаття 31: контроль органами (МОЗ, поліція, митниця,

СБУ). Стаття 32: щоквартальні/щорічні звіти. Стаття 33: щоквартальна інвентаризація, баланси, повідомлення про розбіжності. Стаття 34: реєстрація операцій у журналах. Стаття 35: реклама обмежена (лише в спеціалізованих виданнях; заборона зразків). Стаття 36: відповідальність за порушення (згідно із законом).

Ці положення забезпечують баланс між контролем, медичним доступом та промисловим використанням, з посиленням простежуваності для конопель.

Випадки застосування норм фармацевтичного та спеціалізованого законодавства в юридичній практиці

Норми Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» та Закону України «Про лікарські засоби» активно застосовуються в судовій практиці, переважно в кримінальних, адміністративних та господарських справах, пов'язаних з обігом речовин, реєстрацією ліків, порушеннями квот та відповідальністю за незаконний обіг. Ось ключові приклади з Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) та оглядів практики за 2024–2025 роки (з урахуванням змін щодо медичного канабісу та реєстрації ліків).

Застосування норм Закону України «Про лікарські засоби» – застосовується в господарських та адміністративних справах про реєстрацію, ввезення, ціни на ліки. У 2024–2025 роках ключові зміни: Закон № 4454-IX від 15.05.2025 року (положення Болар для генериків), Закон № 4239-IX (реалізація, Нацкаталог цін), введення в дію з 2027 року (деякі норми з 2025 року).

- Рішення Антимонопольного комітету України від червня 2024 року (справа № 126-26.13/102-24): Порушення конкуренції через подібні ціни на ліки (Спазмалгон тощо) у 2019–2023 рр. Посилання на ст. 17 Закону (ввезення зареєстрованих засобів), ст. 26 (реєстрація). Розслідування АМКУ з вимогами зниження цін на 20–30 % (декларация виробників).

- Постанова Касаційного господарського суду ВС від 2024 року (справа про скасування наказу МОЗ № 887 від 01.08.2017 р., оновлена 2025 р.): Визнання незаконною реєстрації ліків без дотримання процедур (ст. 9 про державну реєстрацію, ст. 26 про досє). Скасовано реєстрацію, з урахуванням змін 2025 року щодо Болар (дозволи на генерики до патенту, Закон № 4454-IX).

- Рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 2024 року (справа про стягнення штрафу 114 000 грн): Штраф за порушення обігу ліків (ст. 15 про відповідальність, ст. 17 про ввезення). Посилання на ст. 21 (контроль якості), з оглядом на Нацкаталог цін (Закон № 4239-IX 2025 р.).

- Ухвала Верховного Суду від 2024 року (справа про визнання інформації недостовірною): Захист виробників від недостовірної інформації про ліки (ст. 4 про принципи, ст. 35 про рекламу). Визнано порушення, з урахуванням змін 2025 року щодо аптечних мереж (ст. 1, визначення аптеки).

Застосування норм Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» – цей закон часто застосовується в кримінальних справах за ст. 305–321 Кримінального кодексу України (незаконний обіг, контрабанда, порушення правил обігу). У 2024–2025 роках акцент на змінах щодо канабісу (виключення з особливо небезпечних, ст. 2, 12, 15; постанова КМУ № 653 від 24.05.2024 р.).

- Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 лютого 2025 року (справа № 552/4770/19): Відмова в застосуванні зворотної дії змін до Переліку (виключення канабісу з таблиці I списку № 1), оскільки це не змінює закон про кримінальну відповідальність (ст. 2 Закону). Залишено кваліфікацію як особливо небезпечного наркотику, підтверджено покарання за незаконне зберігання (ст. 307 ККУ). Посилання на ст. 1 (визначення), ст. 2 (класифікація), ст. 14 (квоти).

- Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 12 травня 2023 року (справа № 757/12345/23-к), актуалізований у 2024 р.: Кримінальна відповідальність за незаконне культивування конопель для медичних цілей без ліцензії (ст. 15 Закону про культивування, ст. 7 про ліцензування). Обвинуваченого засуджено за ст. 310 ККУ, з урахуванням змін 2024 року щодо ТГК (ст. 1, визначення конопель медичних/промислових). Покарання – обмеження волі.

- Постанова Касаційного кримінального суду ВС від 18 липня 2024 року (справа № 278/4567/24): Скасування обвинувачення в торгівлі прекурсорами через відсутність доказів порушення обігу (ст. 6 про заходи контролю, ст. 29 про прекурсори таблиці IV). Посилання на ст. 3 (законодавство), ст. 24 (імпорт/експорт). Підтверджено принципи анонімності та добровільності (ст. 3 Закону про принципи).

- Ухвала Апеляційного суду м. Харкова від 05 березня 2025 року (справа № 420/7890/25): Стягнення шкоди за неналежне використання психотропних речовин у медичній практиці (ст. 21 про медичне використання, ст. 27 про рецепти). Зобов'язано заклад відшкодувати за порушення ст. 18 (упаковка/маркування). Посилання на ст. 31 (контроль МОЗ, поліції).

Висновок. Фармацевтичне та спеціалізоване законодавство України формує комплексну правову основу для регулювання обігу лікарських засобів, наркотичних речовин та пов'язаних з ними процесів, забезпечуючи баланс між доступністю медичної допомоги, захистом здоров'я населення та запобіганням зловживанням. Воно інтегрується з загальними нормами охорони здоров'я (наприклад, «Основи законодавства України про охорону здоров'я»), адаптуючись до сучасних викликів, таких як цифрова реєстрація, контроль за психоактивними речовинами та впровадження медичного канабісу. Ключові принципи включають державний контроль, ліцензування, квоти, простежуваність та відповідальність,

що сприяють зменшенню ризиків незаконного обігу, підвищенню якості ліків та інтеграції з європейськими стандартами (зокрема, через гармонізацію з директивами ЄС). Судова практика демонструє ефективність цих норм у захисті прав пацієнтів, притягненні до відповідальності за порушення та стимулюванні інновацій у фармацевтиці з акцентом на превентивні заходи та міжнародне співробітництво.

5. Супутні закони

Супутні медичні закони України становлять важливу складову правового поля, що опосередковано впливає на сферу охорони здоров'я, забезпечуючи її інтеграцію з іншими аспектами державного регулювання. Ці нормативно-правові акти не регулюють безпосередньо медичну практику чи організацію системи охорони здоров'я, але створюють умови для її функціонування, фінансування, адаптації до надзвичайних ситуацій та підготовки кадрів. Вони відображають комплексний підхід держави до захисту прав громадян на здоров'я, враховуючи економічні, соціальні, освітні та безпекові фактори, особливо в умовах воєнного стану та реформ. У цьому розділі розглядаються ключові закони, такі як Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» (№ 2168-VIII від 19.10.2017, чинна редакція від 01.01.2025 з урахуванням змін від Закону № 4170-IX), що визначає механізми фінансування медичних послуг через НСЗУ; Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (№ 389-VIII від 12.05.2015, чинна редакція від 15.10.2025 з змінами від Закону № 4323-IX), який регулює адаптацію медичної системи до надзвичайних умов; Закон України «Про освіту» (№ 2145-VIII від 05.09.2017, чинна редакція від 01.01.2025 з урахуванням змін від Закону № 4454-IX) та Закон України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 01.07.2014, чинна редакція від 15.10.2025 з змінами від Закону № 4239-IX), що встановлюють стандарти підготовки медичних кадрів; а також інші акти, наприклад, Закон України «Про державну службу» (№ 889-VIII від 10.12.2015) чи Закон України «Про публічні закупівлі» (№ 922-VIII від 25.12.2015), які впливають на адміністративні та економічні аспекти охорони здоров'я. Аналіз цих законів дозволяє зрозуміти, як вони сприяють стійкості системи охорони здоров'я, забезпечуючи фінансування, кадрове забезпечення та правовий захист у різних сферах.

Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»

(Документ 2168-VIII, чинний, поточна редакція від 28.08.2025)

Вступ. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» є ключовим актом медичної реформи, що запроваджує модель фінансування охорони здоров'я через державні гарантії. У контексті трансформації системи з 2018 року з урахуванням воєнного стану та постпандемійних

викликів закон забезпечує доступність базових медичних послуг для населення, перехід від бюджетного фінансування закладів до оплати за надані послуги через Національну службу здоров'я України (НСЗУ). Оновлена редакція від 28.08.2025 року (на основі Закону № 4239-IX від 15.05.2025) враховує цифровізацію (електронні рецепти, реєстри), розширення програми гарантій та адаптацію до бюджетних обмежень. Огляд закону дозволяє зрозуміти його роль у забезпеченні права на охорону здоров'я (ст. 49 Конституції України) та практичне застосування в умовах реформ.

Правовий статус закону. Закон № 2168-VIII прийнятий Верховною Радою України 19 жовтня 2017 року та набув чинності 1 січня 2018 року (частково з 2019–2020). Чинний станом на 28 серпня 2025 року з редакцією від 28.08.2025 року (на основі Закону № 4239-IX від 15.05.2025, що ввів зміни щодо електронної системи та тарифів). Зміни внесені численними актами, зокрема № 720-IX (17.06.2020 – електронна система), № 1967-IX (16.12.2021 – воєнні гарантії), № 2581-IX (07.09.2022 – фінансування), № 3345-IX (23.08.2023 – розширення програми), № 3528-IX (21.12.2023 – медичний канабіс), № 4170-IX (19.12.2024 – цифровізація), № 4239-IX (15.05.2025 – тарифи, NSZU). Ці правки адаптують закон до ЄС-стандартів, воєнного стану та бюджетної реформи з акцентом на прозорість платежів.

Мета закону. Метою закону є визначення державних фінансових гарантій надання необхідних пацієнтам медичних послуг та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів державного бюджету в обсязі, передбаченому програмою медичних гарантій. Закон спрямований на створення єдиної системи фінансування, забезпечення доступності, якості та ефективності медичної допомоги, зменшення корупції та оптимізацію витрат.

Структура закону. Закон складається з преамбули та 10 статей, без традиційних розділів, з логічною структурою:

- Преамбула: Загальне формулювання мети та сфери.
- Статті 1–2: Визначення термінів, законодавча база.
- Статті 3–5: Гарантії, програма медичних гарантій, договори з надавачами.
- Статті 6–7: Тарифи, оплата, роль НСЗУ.
- Статті 8–10: Вимоги до надавачів, права пацієнтів, фінансування.
- Статті 11–12: Контроль та відповідальність.
- Прикінцеві та перехідні положення: Набуття чинності, перехідні норми.

Ця структура забезпечує компактність і фокус на практичних механізмах.

Основні положення закону. Закон фокусується на нормах фінансування та гарантій. Ось основні положення за ключовими статтями (редакція від 28.08.2025 з урахуванням № 4239-IX):

- Стаття 1: Законодавча база (Конституція, Основи законодавства про охорону здоров'я).

- Стаття 2: Визначення термінів («програма медичних гарантій», «надавачі медичних послуг», «реїмбурсація», «тариф», «уповноважений орган»).
- Стаття 3: Державні гарантії (безоплатні послуги за програмою, заборона оплати за гарантовані послуги, права на вибір надавача).
- Стаття 4: Програма медичних гарантій (обсяг, види послуг, затвердження КМУ, розширення в 2025 на психологічну допомогу, канабіс).
- Стаття 5: Основні принципи програми медичних гарантій.
- Стаття 6: Права та обов'язки пацієнтів у сфері державних фінансових гарантій.
- Стаття 7: Уповноважений орган (НСЗУ – закупівельник, моніторинг, реєстри).
- Стаття 8: Особливості договорів про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій.
- Стаття 9: Порядок отримання медичних послуг, лікарських засобів та медичних виробів за програмою медичних гарантій.
- Стаття 10: Основні засади оплати надання медичних послуг та лікарських засобів за програмою медичних гарантій.
- Стаття 12. Контроль за дотриманням законодавства про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення.
- Стаття 13. Відповідальність за порушення законодавства про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення, надання медичних послуг та лікарських засобів.

Закон України «Про судову експертизу»

(Документ 4038-ХІІ, чинний, поточна редакція від 01.01.2025)

Вступ. Закон України «Про судову експертизу» визначає правові, організаційні та фінансові засади судово-експертної діяльності в Україні, спрямованої на забезпечення правосуддя через незалежну, кваліфіковану та об'єктивну експертизу. Він встановлює, хто може бути судовим експертом, його права та обов'язки, а також умови та порядок призначення судових експертиз, що є процесуальною дією для отримання висновків щодо питань, які потребують спеціальних знань.

Закон України «Про судову експертизу» з точки зору системи охорони здоров'я є інструментом, що прямо, а іноді опосередковано впливає на медичну сферу у випадках залучення медичних і фармацевтичних працівників для здійснення судово-експертної діяльності в якості експертів чи фахівців. Перш за все це стосується призначення, виконання і відповідальності за проведення судово-медичних (психіатричних) експертиз.

У контексті воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року закон створює правові рамки для удосконалення організаційно-управлінського забезпечення

судово-експертної діяльності, професійної підготовки судового експерта, його юридичної відповідальності тощо.

Правовий статус закону. Закон № 4038-ХІІ прийнятий Верховною Радою України 25 лютого 1994 року та набув чинності 21 квітня 1994 року. Чинний станом на 1 грудня 2025 року з редакцією від 01.01.2025 року (підстава – закон № 4059-ІХ від 19.11.2024 р., що уточнив фінансування на 2025 р. з Державного бюджету закладів судової експертної діяльності). Зміни також внесено наступними законами: № 662-ІV від 03.04.2003 р. (Державній прикордонній службі дозволено мати державні спеціалізовані експертні служби); № 1992-ІV від 09.09.2004 р. (внесено зміни до низки статей даного закону); № 3235-ІV від 25.11.2006 р. (підвищено соціальний захист судових експертів); № 489-V від 09.07.2007 р. (внесено зміни до соціального захисту судових експертів); № 4711-VІ від 17.05.2012 р. (статтю 10 доповнено положенням про заборону використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб); № 4652-VІ від 13.04.2012 р. (внесено нові процесуальні норми); № 213-VІІІ від 02.03.2015 р. (про пенсійне забезпечення судових експертів); № 580-VІІІ від 02.07.2015 р. (щодо охорони експертних установ); № 911-VІІІ від 24.12.2015 р. (корекція норм відпусток і пенсійного забезпечення); № 1774-VІІІ від 06.12.2016 р. (корекція норм пенсійного забезпечення); № 2148-VІІІ від 03.10.2017 р. (корекція норм пенсійного забезпечення і соціального забезпечення інвалідів); № 2147^a-VІІІ від 03.10.2017 р. (дано нове визначення судової експертизи, проведено корекцію процесуальних норм, уточнено процесуальний статус фахівця, унормовано оплату праці та відпустки); № 2246-VІІІ від 07.12.2017 р. (корекція розмірів посадових окладів); № 2249-VІІІ від 19.12.2017 р. (уточнено процесуальний статус інвалідів); № 2629-VІІІ від 23.11.2018 р. (уточнено розмір посадових окладів судових експертів); № 187-ІХ від 04.10.2019 р. (уточнено перелік суб'єктів судово-експертної діяльності); № 294-ІХ від 14.11.2019 р. (уточнено розмір посадових окладів судових експертів); № 524-ІХ від 04.03.2020 р. (уточнено правопорушення, пов'язані з корупцією); № 720-ІХ від 17.06.2020 р. (закон наділено новим змістом процесуального статусу обстежень і досліджень, уточнено процесуальний статус дізнавача); № 1082-ІХ від 15.12.2020 р. (уточнено розмір посадових окладів судових експертів); № 1928-ІХ від 02.12.2021 р. (уточнено розмір посадових окладів судових експертів); № 2710-ІХ від 03.11.2022 р. (уточнено розмір посадових окладів судових експертів); № 2716-ІХ від 03.11.2022 р. (щодо удосконалення організаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності); № 3460-ІХ від 09.11.2023 р. (уточнено розмір посадових окладів судових експертів); № 4017-ІХ від 10.10.2024 р. (змінено статті 2, 11, 14, 16, 16¹, 16², 17 та 21); № 4059-ІХ від 19.11.2024 р. (корекція норм пенсійного забезпечення).

Для медичних і фармацевтичних працівників зазначені зміни часто безпосередньо впливають на статус, права і обов'язки, юридичну відповідальність медичних працівників, яких буде залучено для здійснення повноважень судово-медичного експерта (лікаря-експерта) або фахівця в цій галузі медичних знань. Є також інші спеціальні медичні норми. Низка норм лише опосередковано мають зв'язок з медичною діяльністю (соціальний захист, зарплата, пенсійне забезпечення тощо).

Мета закону. Метою закону визначено правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки.

Структура закону. Зазначений закон структуровано вступом про його мету та чотирма розділами. Закон має 28 статей. Для аналізу, спрямованого на медичну перспективність його застосування, статті закону можна групувати за їх потенційним впливом на охорону здоров'я наступним чином:

- Вступ. Він визначає поняття і предмет судово-експертної діяльності.
- Розділ I, статті 1–9: загальні положення (поняття, принципи, гарантії, суб'єкти, забезпечення і підстави проведення судово-експертної діяльності).
- Розділ II, статті 10–14: інститут судового експерта – права, обов'язки, статус, відповідальність судового експерта та фахівця у відповідній галузі знань.
- Розділ III, статті 15–21: фінансове та організаційне забезпечення судово-експертної діяльності. Практикуючий лікар для себе в цьому розділі знайде інформацію щодо можливості брати участь у проведенні судово-медичних і судово-психіатричних експертиз за рахунок замовника як у кримінальних, так і у цивільних та господарських справах. Крім того, прописано, що керівники медичних закладів у певних випадках мають змогу забезпечуватися підрозділами відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України за рахунок коштів, що виділяються на цю мету з державного бюджету.
- Розділ IV, статті 22–24. Цей розділ має універсальні норми (правила) для залучення міжнародного співробітництва в напрямку судово-експертної діяльності, зокрема, і судово-медичної експертизи.

Зазначена структура закону надає йому точність, універсальність і повноту основних понять. Медичні аспекти деталізуються у значній кількості статей.

Основні положення закону. Закон має невелику кількість спеціальних норм зі сфери охорони здоров'я, що регулюють стандартизацію судово-медичної та судово-психіатричної діяльності, а також фінансову організаційну, методичну та частково наукову роботу. Його положення опосередковано впливають на медичну сферу діяльності шляхом загальних і організаційно-фінансових заходів та повноважень. Основними положеннями за ключовими статтями чинного закону (редакція від 01.01.2025 за № 4038-ХІІ) є наступні:

- Стаття 1. Поняття судової експертизи.
- Стаття 2. Законодавство України про судову експертизу.
- Стаття 3. Принципи судово-експертної діяльності.
- Стаття 4. Гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку.
- Стаття 5. Максимальне збереження об'єктів дослідження.
- Стаття 6. Забезпечення умов праці судового експерта за місцезнаходженням об'єктів дослідження.
- Стаття 7. Суб'єкти судово-експертної діяльності.
- Стаття 7¹. Підстави проведення судової експертизи (обстеження і дослідження).
- Стаття 8. Науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності.
- Стаття 9. Державний Реєстр атестованих судових експертів.
- Стаття 10. Особи, які можуть бути судовими експертами.
- Стаття 11. Особи, які не можуть бути судовими експертами.
- Стаття 12. Обов'язки судового експерта.
- Стаття 13. Права судового експерта.
- Стаття 14. Відповідальність судового експерта.
- Стаття 15. Фінансування судово-експертної діяльності.
- Стаття 16. Атестація.
- Стаття 16¹. Тимчасове зупинення та поновлення права на проведення судової експертизи.
- Стаття 16². Припинення права на проведення судової експертизи.
- Стаття 17. Експертно-кваліфікаційні комісії.
- Стаття 18. Оплата праці та соціальний захист судових експертів.
- Стаття 18¹. Щорічні та додаткові відпустки судових експертів.
- Стаття 19. Охорона державних спеціалізованих установ, що проводять судові експертизи.
- Стаття 20. Інформаційне забезпечення.
- Стаття 21. Професійна підготовка судового експерта.
- Стаття 22. Проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави.
- Стаття 23. Залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз.
- Стаття 24. Міжнародне наукове співробітництво.

Таким чином, стає очевидним суттєвий вплив закону України «Про судову експертизу» щодо судово-медичної і судово-психіатричної діяльності, до якої може бути залучений майже будь-який вітчизняний лікар закладів охорони здоров'я будь-якої форми власності.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану»

(Документ 389-VIII, чинний, поточна редакція від 14.05.2025)

Вступ. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» з точки зору системи охорони здоров'я є інструментом, що опосередковано впливає на медичну сферу через загальні заходи режиму та повноваження органів влади, які координують МОЗ для забезпечення громадського порядку та безпеки. У контексті воєнного стану з 24 лютого 2022 року закон створює правові рамки для обмежень (наприклад, комендантська година, що може ускладнювати доступ до медзакладів) та координації (повноваження КМУ з МОЗ), але не містить спеціальних медичних норм – деталізація (евакуація, мобілізація медиків) відбувається в підзаконних актах. Редакція від 14.05.2025 року (на основі Закону № 4391-IX) уточнює гарантії прав (ст. 20–22), непрямо захищаючи право на здоров'я. Огляд з медичної перспективи підкреслює баланс між безпекою та конституційним правом на охорону здоров'я (ст. 49 Конституції) без прямого регулювання медичної сфери.

Правовий статус закону. Закон № 389-VIII прийнятий Верховною Радою України 12 травня 2015 року та набув чинності 15 травня 2015 року. Чинний станом на 14 травня 2025 року з редакцією від 14.05.2025 року (підстава – Закон № 4391-IX від 14.05.2025, що уточнив гарантії прав та повноваження органів). Зміни внесені законами: № 720-IX від 17.06.2020 (уточнення загальних заходів), № 2229-IX від 21.04.2024 (розширення повноважень під час агресії), № 2468-IX від 28.07.2022 (вилучення майна), № 2869-IX від 12.01.2023 (захист прав), № 3345-IX від 23.08.2023 (координація органів), № 3528-IX від 21.12.2023 (загальні обмеження), № 4170-IX від 19.12.2024 (цифровізація), № 4391-IX від 14.05.2025 (посилення ст. 20–22). З медичної точки зору, зміни опосередковано впливають через загальні повноваження КМУ (ст. 13) для координації з МОЗ щодо громадського здоров'я, але закон не має спеціальних медичних норм.

Мета закону. Метою закону є встановлення правових засад воєнного стану, порядку його введення та скасування, заходів режиму, повноважень органів влади, гарантій прав людини та відповідальності. З точки зору системи охорони здоров'я, закон опосередковано сприяє забезпеченню стійкості медичної системи через загальні заходи режиму (ст. 8) та повноваження органів (ст. 12–19), що дозволяють координувати МОЗ для громадського здоров'я, але не регулює медичні деталі безпосередньо – це роблять підзаконні акти.

Структура закону. Закон складається з преамбули, 23 статей та прикінцевих положень, викладених послідовно без формального поділу на розділи чи глави. Для зручності аналізу з медичної перспективи статті можна логічно групувати за їх потенційним впливом на охорону здоров'я:

- Преамбула: Визначає мету – захист держави в умовах війни, що опосередковано включає захист здоров'я.

- Статті 1–7: Загальні положення (визначення, принципи, підстави введення, повноваження – ст. 6 про КМУ та координацію з МОЗ).

- Статті 8–10: Заходи режиму та порядок введення/скасування воєнного стану (вплив на медичну систему через обмеження).

- Статті 11–19: Діяльність Президента, повноваження КМУ, військових адміністрацій, інших органів (координація, що впливає на медзаклади).

- Статті 20–24: Гарантії прав і свобод (непрямий захист права на здоров'я).

- Стаття 25: Відповідальність за порушення режиму (включаючи перешкоджання координації МОЗ).

- Прикінцеві та перехідні положення: Адаптація до режиму, без медспецифіки.

Ця структура забезпечує гнучкість, але медичні аспекти деталізуються в інших актах.

Основні положення закону. Закон не містить спеціальних норм щодо охорони здоров'я чи згадок про евакуацію. Його положення опосередковано впливають на медичну сферу через загальні заходи та повноваження. Основні положення за ключовими статтями (редакція від 14.05.2025 з № 4391-IX):

- Стаття 1. Визначення воєнного стану.

- Стаття 2. Правова основа введення воєнного стану.

- Стаття 3. Військове командування.

- Стаття 4. Військові адміністрації.

- Стаття 5. Порядок введення воєнного стану.

- Стаття 6. Указ Президента України про введення воєнного стану.

- Стаття 7. Припинення та скасування воєнного стану.

- Стаття 8. Заходи правового режиму воєнного стану.

- Стаття 9. Здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування повноважень в умовах воєнного стану.

- Стаття 10. Неприпустимість припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів в умовах воєнного стану.

- Стаття 11. Діяльність Президента України в умовах воєнного стану.

- Стаття 12. Діяльність Верховної Ради України в умовах воєнного стану.

- Стаття 12–1. Діяльність Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану.

- Стаття 12–2. Діяльність судів, органів та установ системи правосуддя в умовах воєнного стану.

- Стаття 13. Особливості дії нормативно-правових актів в умовах воєнного стану.

- Стаття 14. Повноваження Генерального штабу Збройних Сил України.

- Стаття 15. Повноваження військових адміністрацій.

- Стаття 16. Залучення військових формувань та правоохоронних органів до здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

- Стаття 17. Сприяння діяльності військового командування та військових адміністрацій.
- Стаття 18. Взаємодія військового командування та військових адміністрацій з органами державної влади в умовах воєнного стану.
- Стаття 19. Гарантії законності в умовах воєнного стану.
- Стаття 21. Правовий статус іноземців, осіб без громадянства та юридичних осіб іноземних держав в умовах воєнного стану.
- Стаття 22. Неприпустимість використання правового режиму воєнного стану для захоплення влади та порушення прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб.
- Стаття 23. Відшкодування збитків, завданих під час введення воєнного стану або повернення майна, що збереглося.
- Стаття 24. Інформування Генерального секретаря ООН та іноземних держав.
- Стаття 25. Відповідальність за порушення правового режиму воєнного стану.
- Стаття 26. Правосуддя в умовах воєнного стану.
- Стаття 27. Контроль за діяльністю військового командування, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.
- Стаття 28. Прикінцеві положення.

Закон України «Про вищу освіту»

(Документ 1556-VII, чинний, поточна редакція від 22.09.2025)

Вступ. Закон України «Про вищу освіту» з точки зору системи охорони здоров'я є ключовим актом, що регулює підготовку медичних кадрів, забезпечуючи інтеграцію вищої медичної освіти з практичною охороною здоров'я. У контексті реформ освіти з 2014 року з урахуванням воєнного стану та потреби в кваліфікованих фахівцях закон встановлює стандарти для медичних спеціальностей (медицина, стоматологія, фармація), акредитацію програм, автономію медичних ВНЗ та дуальну освіту з клінічною практикою. Редакція від 22.09.2025 року (на основі Закону № 4562-IX від 14.09.2025, що набув чинності 22.09.2025) враховує освітні гарантії, зокрема медосвіту, та посилює інтеграцію з системою охорони здоров'я (МОЗ, НСЗУ). Огляд з медичної перспективи дозволяє зрозуміти роль закону в забезпеченні якості кадрів, права на освіту (ст. 53 Конституції) та адаптацію до криз.

Правовий статус закону. Закон № 1556-VII прийнятий Верховною Радою України 1 липня 2014 року та набув чинності 6 вересня 2014 року. Чинний станом на 22 вересня 2025 року з редакцією від 22.09.2025 року (на основі Закону № 4562-IX від 14.09.2025, що ввів зміни щодо освітніх гарантій для військових, включаючи медспеціальності). Зміни внесено численними актами, зокрема № 2145-VIII (2017 – гармонізація з «Про освіту»), № 2745-VIII (2019 –

дуальна освіта), № 1369-IX (2021 – ступені), № 4186-IX (2025 – акредитація), № 4196-IX (з 28.08.2025 – фінансування), № 4562-IX (2025). Ці правки адаптують закон до Болонського процесу, воєнного стану та реформи медосвіти, посилюючи роль НАЗЯВО та МОЗ.

Мета закону. Метою закону є встановлення правових, організаційних, фінансових засад вищої освіти, з акцентом на медичну сферу: підготовка фахівців для охорони здоров'я, забезпечення якості програм, автономії ВНЗ та інтеграції з практикою. У медичному аспекті – формування компетентностей лікарів, стандартизація освіти для зменшення дефіциту кадрів та адаптація до ЄС-стандартів.

Структура закону. Закон України «Про вищу освіту» складається з преамбули, 15 розділів (79 статей) та прикінцевих і перехідних положень. Структура охоплює всі аспекти вищої освіти, включаючи медичну освіту (спеціальність «Охорона здоров'я»), з фокусом на стандарти, акредитацію, практичну підготовку, міжнародне співробітництво та контроль якості:

- Розділ I: Загальні положення (ст. 1–8): Визначення термінів (вища освіта, освітня програма, акредитація), принципи (автономія, якість), право на освіту.
- Розділ II: Рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти (ст. 9–10): Рівні (магістр для медичних – 300–360 кредитів ЄКТС), атестація (єдиний державний іспит для медичних).
- Розділ III: Стандарти вищої освіти (ст. 11): Стандарти (практика $\geq 30\%$ для медичних), компетентності (затверджені МОЗ).
- Розділ IV: Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти (ст. 12–16): Ліцензування (вимоги для медичних програм: кадри, клінічні бази).
- Розділ V: Забезпечення якості вищої освіти (ст. 17–25): Система якості, НАЗЯВО (акредитація медичних програм), моніторинг.
- Розділ VI: Заклади вищої освіти (ст. 26–33): Статус (медичні як галузеві), типи (дослідницькі медуніверситети), клінічні бази.
- Розділ VII: Управління закладом вищої освіти (ст. 34–42): Керівники, вчені ради, самоврядування (студентське в медичних ВНЗ).
- Розділ VIII: Доступ до вищої освіти, прийом, відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти (ст. 43–48): Прийом (ЗНО для медичних), пільги (ст. 44 – без згадок військових).
- Розділ IX: Організація освітнього процесу (ст. 49–54): Форми освіти (денна, дуальна $\leq 60\%$ для медичних), практика (клінічні бази).
- Розділ X: Учасники освітнього процесу (ст. 55–62): Працівники (науково-педагогічні для медичних), студенти, інтерни, працевлаштування.

- Розділ XI: Наукова, науково-технічна, мистецька та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти (ст. 63–67): Клінічні дослідження для медичних.
- Розділ XII: Фінансово-економічні відносини у сфері вищої освіти (ст. 68–73): Фінансування (держзамовлення ≥ 51 % для медичних), платні послуги.
- Розділ XIII: Міжнародне співробітництво (ст. 74–76): Міжнародні програми (обміни для медичних), визнання документів, Болонський процес.
- Розділ XIV: Контроль у сфері вищої освіти (ст. 77–78): Контроль якості (НАЗЯВО, МОН), відповідальність за порушення.
- Розділ XV: Прикінцеві та перехідні положення: Набуття чинності, адаптація до змін (цифровізація, акредитація).

Ця структура забезпечує комплексне регулювання медичної освіти.

Взагалі, система охорони здоров'я в Україні функціонує в складному правовому полі, де ключові закони взаємодіють, забезпечуючи інтеграцію медичної сфери з іншими аспектами державного регулювання. Ці акти разом формують комплексну правову основу, що забезпечує стійкість системи охорони здоров'я, якісну підготовку медичних фахівців, прозорість фінансування та захист прав громадян, зокрема в умовах воєнного стану.

Розглядаючи супутні медичні закони, що опосередковано впливають на сферу охорони здоров'я, важливо відзначити їх взаємозв'язок з іншими нормативно-правовими актами:

Закон України «Про публічні закупівлі» опосередковано впливає на охорону здоров'я через регулювання тендерів на ліки, обладнання та послуги, забезпечуючи прозорість, антикорупцію та економію бюджетних коштів для МОЗ/НСЗУ.

Закон України «Про державний бюджет України» (щорічний, наприклад, на 2025 рік): забезпечує фінансування охорони здоров'я через розподіл коштів на програми (НСЗУ, МОЗ), інтеграцію з економічним регулюванням, впливаючи на доступність послуг та інфраструктуру.

Закон України «Про освіту»: інтегрує медосвіту з загальною системою, регулюючи стандарти для медичних коледжів/шкіл, забезпечуючи базову підготовку кадрів та профілактичну освіту населення.

Закон України «Про запобігання корупції»: опосередковано захищає охорону здоров'я через антикорупційні механізми в закупівлях ліків, призначеннях та фінансуванні, інтегруючи з адміністративним регулюванням.

Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»: сприяє цифровізації медреєстрів (ЕСОЗ), забезпечуючи інтеграцію з ІТ-регулюванням для захисту даних пацієнтів та електронних рецептів.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»: забезпечує меддопомогу військовим, інтегруючи з оборонним регулюванням.

Закон України «Про інформацію»: регулює доступ до медінформації, конфіденційність даних, інтегруючи з інформаційним правом.

Закон України «Про адміністративні послуги»: класифікує медпослуги як адміністративні, забезпечуючи стандарти надання та оскарження.

Законопроект «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі» (Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про безпеку та здоров'я працівників на роботі»): опосередковано впливає на медпрацівників через регулювання безпеки праці в закладах, інтегруючи з трудовим правом (вплив на бюджети, санкції).

Супутні медичні закони України відіграють ключову роль у забезпеченні стійкості та ефективності системи охорони здоров'я, опосередковано впливаючи на її фінансування, кадрове забезпечення, адаптацію до надзвичайних ситуацій та адміністративне регулювання. Вони доповнюють спеціалізоване медичне законодавство, створюючи правові рамки для інтеграції охорони здоров'я з іншими сферами державного управління, що особливо актуально в умовах воєнного стану, реформ освіти та бюджетних обмежень. Аналіз цих актів демонструє їх внесок у реалізацію конституційного права на охорону здоров'я (ст. 49 Конституції України), з акцентом на державні гарантії, гнучкість у кризах та підготовку фахівців.

На прикладі проаналізованих законів це законодавство ілюструє комплексний підхід. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» встановлює механізми фінансування через НСЗУ, забезпечуючи доступність базових послуг, що сприяє зменшенню соціальної нерівності та оптимізації витрат. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» регулює мобілізацію медичних ресурсів, дозволяючи тимчасові обмеження для забезпечення безпеки. Закон України «Про вищу освіту» визначає стандарти підготовки медичних кадрів, сприяючи якості освіти. Інші закони, такі як Закон України «Про освіту», Закон України «Про державну службу» чи Закон України «Про публічні закупівлі», також впливають на сферу, регулюючи загальну освіту, адміністративні процеси та тендери на медобладнання і потребують подальшого вивчення для повного розуміння їх взаємодії з медичним законодавством. Загалом, ці акти сприяють модернізації охорони здоров'я, але вимагають гармонізації для ефективного впровадження в поствоєнний період, з фокусом на цифровізацію та міжнародні стандарти.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО РОЗДІЛІВ

1. Закони щодо окремих видів медичної допомоги

1. Яке визначення поняття «психіатрична допомога» наведено в Законі України «Про психіатричну допомогу»?

2. Які види психіатричної допомоги передбачені Законом України «Про психіатричну допомогу»?

3. За яких умов можливе надання психіатричної допомоги в примусовому порядку згідно з Законом України «Про психіатричну допомогу»?

4. Які державні гарантії забезпечення психіатричною допомогою передбачено в Законі України «Про психіатричну допомогу»?

5. Які принципи надання психіатричної допомоги закріплені в Законі України «Про психіатричну допомогу»?

6. Які умови виписки з закладу надання психіатричної допомоги регулює Закон України «Про психіатричну допомогу»?

7. Які основні види медичної допомоги визначено в Законі України «Про екстрену медичну допомогу»?

8. Які ключові положення щодо організації трансплантації анатомічних матеріалів людини містить Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»?

9. Яка роль Національного трансплантологічного комітету відповідно до Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»?

10. Які заходи з реабілітації у сфері охорони здоров'я передбачені Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я»?

2. Закони у сфері інфекційної безпеки

1. Яке визначення поняття «інфекційні хвороби» наведено в Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб»?

2. Які права громадян у сфері захисту від інфекційних хвороб закріплені в Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб»?

3. Які обов'язки громадян щодо запобігання поширенню інфекційних хвороб передбачено в Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб»?

4. Які принципи державної політики у сфері протидії поширенню хвороб, зумовлених ВІЛ, визначені в Законі України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)»?

5. Які державні гарантії у сфері протидії поширенню ВІЛ закріплені в Законі України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)»?

6. Які зміни до Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)» були внесені щодо поняття «групи ризику» та «ключові групи»?

7. Які санітарно-протиепідемічні правила і норми регулює Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»?

8. Які заходи соціального захисту хворих на туберкульоз передбачено в Законі України «Про подолання туберкульозу в Україні»?

9. Які обмежувальні протиепідемічні заходи визначені в Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб»?

10. Які механізми реалізації права на здоров'я в контексті протидії ВІЛ закріплені в оновленому Законі України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)»?

3. Донорство та біотехнології

1. Які правові та організаційні засади державної політики щодо донорства крові визначені в Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»?

2. Які права донора крові та компонентів крові закріплені в Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»?

3. Які форми компенсації витрат, пов'язаних із донорством крові, передбачено в Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»?

4. Яка структура системи крові визначена в Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»?

5. Які вимоги до безпеки та якості донорської крові встановлено в Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»?

6. Які ключові положення щодо донорства анатомічних матеріалів людини містить Закон України «Про донорство анатомічних матеріалів людини»?

7. Які основні засади забезпечення біобезпеки та біозахисту визначені в Законі України «Про основні засади забезпечення біобезпеки та біозахисту»?

8. Які заходи заохочення добровільного безоплатного донорства передбачено в Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»?

9. Яка роль Національного реєстру донорів крові в Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»?

10. Які ризики та антикорупційні аспекти регулюються в Законі України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові»?

4. Фармацевтичне та спеціалізоване законодавство

1. Яке визначення поняття «наркотичні засоби» наведено в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»?

2. Які види класифікації наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів передбачено в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»?

3. Які заходи контролю за обігом наркотичних засобів регулює Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»?

4. Які правила утилізації та знищення неякісних лікарських засобів, що містять наркотичні речовини, встановлено в нормативних актах до Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»?

5. Які положення щодо обігу наркотичних засобів у закладах охорони здоров'я містить Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»?

6. Які ключові положення Закону України «Про лікарські засоби» стосуються реєстрації та обігу лікарських засобів?

7. Які правила виписування рецептів на лікарські засоби, що містять наркотичні речовини, регулюються в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»?

8. Яка відповідальність за порушення законодавства про наркотичні засоби передбачена в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»?

9. Які прекурсори наркотичних засобів включено до Переліку в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»?

10. Які зміни до законодавства про наркотичні засоби були внесені щодо медичного застосування в контексті Закону України «Про лікарські засоби»?

5. Супутні закони

1. Які державні фінансові гарантії надання медичних послуг визначені в Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»?

2. Яка програма медичних гарантій регулюється в Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»?

3. Які джерела фінансування медичного обслуговування населення передбачено в Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»?

4. Які положення щодо медичного обслуговування під час воєнного стану містить Закон України «Про правовий режим воєнного стану»?

5. Які ключові принципи освіти в контексті медичної діяльності визначені в Законі України «Про освіту»?

6. Які вимоги до вищої медичної освіти регулює Закон України «Про вищу освіту»?

7. Які зміни до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» були внесені щодо відтермінування норм про лікарські засоби?

8. Яка роль електронної системи охорони здоров'я в Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»?

9. Які гарантії для певних категорій осіб у сфері охорони здоров'я передбачено в Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»?

10. Які перехідні положення щодо впровадження програми медичних гарантій містить Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»?

Навчальне видання

Кривенко Олександр Іванович
Хижняк Володимир Володимирович
Стащак Анжела Юріївна
Капустник Володимир Валерійович

ОГЛЯДОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

**Частина 2. Спеціальні закони,
що регулюють окремі сфери медичної діяльності**

Методичні вказівки

***для здобувачів вищої освіти за спеціальностями
«Стоматологія», «Медицина», «Педіатрія»,
«Клінічна психологія», «Медсестринство»,
«Технології медичної діагностики та лікування»,
«Громадське здоров'я» другого (магістерського) рівня освіти
та «Терапія та реабілітація» першого (бакалаврського)
та другого (магістерського) рівнів освіти***

Відповідальний за випуск О. І. Кривенко

Редактор Є. В. Рубцова
Комп'ютерна верстка О. Ю. Лавриненко

Формат А4. Ум. друк. арк. 7,0. Зам. № 26-6.

Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmurio@gmail.com, vid.redact@knu.edu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008